

Trzeci sektor w Polsce i UE

– źródła pozyskiwania danych oraz metodologia porównywania kondycji sektora pozarządowego w Polsce i UE w kontekście implementacji Polityki Spójności w perspektywie finansowej 2007-2013

Stowarzyszenie Klon/Jawor

Warszawa 2008

SPIS TRESCI

1. Założenia ekspertyzy, jej zakres, realizacja	3
1.1. Główne cele	3
1.2. Przebieg pracy nad ekspertyzą	3
2. Ogólna ocena zidentyfikowanych systemów zbierania danych	4
2.1. Badania sektora non-profit w Europie	5
2.1.1. Badania „założycielskie” sektora: JHU CNP, CIRIEC	7
2.1.2. Indeksy kondycji sektora pozarządowego NGO Sustainability Index, CIVICUS CSI	10
2.1.3. Rachunek Satelitarny dla Sektora Non-Profit	12
2.1.4. Międzynarodowe badania sondażowe	15
2.2. Analiza „systemów” zbierania danych w poszczególnych krajach europejskich	17
3. wnioski i rekomendacje dotyczące porównywania danych na temat polskiego trzeciego sektora w perspektywie europejskiej	23
5. Załączniki	27
5.1. Załącznik 1. Opisy źródeł danych w poszczególnych krajach i w Europie	27
Belgia	27
Czechy	28
Europa	31
Francja	34
Niemcy	37
Polska	38
Rumunia	42
Węgry	44
Wielka Brytania	47
Włochy	48
5.2. Załącznik 2. Matryca wskaźników	50
5.3. Załącznik 3. Lista ekspertów	50
5.4. Załącznik 4. Lista instytucji zajmujących się zbieraniem danych w poszczególnych krajach	51
Belgia	51
Czechy	52
Francja	53
Niemcy	54
POLSKA	54
rumunia	55
Węgry	57
Wielka Brytania	57
Włochy	58

1. ZAŁOŻENIA EKSPERTYZY, JEJ ZAKRES, REALIZACJA

Potrzeba kompleksowych i porównywalnych europejskich badań trzeciego sektora jest coraz bardziej odczuwalna, jednak obecnie można wskazać tylko kilka projektów, które próbują się z tym problemem zmierzyć. Wskazać można kilka powodów takiego stanu rzeczy. Istotną barierą są różnice w sposobie definiowania i prawnych podstawach funkcjonowania organizacji w poszczególnych krajach oraz trudności, jakich następcza zebranie danych na ich temat. Jednak problematyczna jest nie tylko kwestia porównywalności danych, ale po prostu brak danych o sektorze pozarządowym w wielu państwach członkowskich. Wiąże się to na pewno z postrzeganiem organizacji jako podmiotów mało znaczących z punktu widzenia społeczno-gospodarczego rozwoju kraju (co zmniejsza ich znaczenie w ramach publicznych programów badań), a także z dużym zróżnicowaniem i małą stabilnością sektora (co z kolei utrudnia proces badawczy i zwiększa jego koszty). Nie oznacza to jednak, że żadne międzynarodowe analizy porównawcze nie są na obecnym etapie rozwoju badań możliwe – ich zakres, a także związane z nimi ograniczenia, są przedmiotem niniejszej ekspertyzy.

1.1. GŁÓWNE CELE

Ekspertyza powstała na zamówienie Departamentu Pożytku Publicznego MPiPS. Zgodnie z założeniami sformułowanymi przez zamawiającego, jej przygotowanie zostało poprzedzone szeroko zakrojoną analizą dostępnych źródeł danych na temat stowarzyszeń, fundacji i podmiotów kościelnych i wyznaniowych (w szczególności danych na temat ich struktury, współpracy z administracją publiczną i roli we wdrażaniu funduszy strukturalnych) w wybranych krajach europejskich. W założeniu ekspertyza miała dotyczyć pięciu krajów „starej unii” i czterech „nowej unii”, ostatecznie objęto nią: Wielką Brytanię, Francję, Belgię, Włochy, Niemcy, Rumunię, Czechy, Węgry i Polskę.

Celem ekspertyzy jest opisanie zidentyfikowanych źródeł danych, a także przedstawienie wniosków na podstawie analizy systemów zarządzania ww. danymi od strony instytucjonalnej i informatycznej. Dodatkowo, na podstawie analizy wskaźników wykorzystywanych w Europie do systematycznego pomiaru trzeciego sektora oraz prowadzonych obecnie przekrojowych projektów badawczych, sformułowane zostały rekomendacje dotyczące możliwych porównań danych nt. trzeciego sektora w Polsce i wybranych krajach europejskich.

1.2. PRZEBIEG PRACY NAD EKSPERTYZĄ

Pierwszym etapem pracy nad ekspertyzą były wywiady z pięcioma ekspertami („eksperci I”) zajmującymi się analizą sektora pozarządowego w Polsce i w Europie. Ich wybór był w dużej mierze zdeterminowany zakresem tematycznym ekspertyzy. Wywiady z dr Sławomirem Nałęczem i Jakubem Wygnańskim zostały przeprowadzone ze względu na ich rozległą wiedzę na temat trzeciego sektora w Polsce i za granicą. Lidka Kołucka-Żuk przekazała wiele cennych informacji na temat organizacji w krajach objętych działaniami Trust for Civil Society in Central and Eastern Europe. Wywiad z Marzeną Mendzą-Drozd miał na celu zidentyfikowanie źródeł danych o udziale organizacji we wdrażaniu funduszy strukturalnych. Wiedzę o organizacjach kościelnych próbowaliśmy zdobyć kontaktując się z ekspertami z Instytutu Statystyki Kościoła Katolickiego (ks. Zaręba i ks. Zdaniewicz).

Na podstawie rozmów z ekspertami wybrane zostały państwa, w których funkcjonują systemy zbierania danych o sektorze pozarządowym i w związku z tym warto włączyć je w zakres ekspertyzy. Oczywiście, opisane w ekspertyzie kraje różnią się stopniem zaawansowania ww. systemów (na pewno nie wszystkie można nazwać modelowymi), jednak, zgodnie z wiedzą ekspertów, wybrane do ekspertyzy państwa i tak stosunkowo najlepiej radzą sobie ze zbieraniem i upowszechnianiem wiedzy o stowarzyszeniach, fundacjach i podmiotach kościelnych i wyznaniowych.

Kolejny etap pracy nad ekspertyzą polegał na gromadzeniu i analizie źródeł danych o stowarzyszeniach, fundacjach i podmiotach kościelnych i wyznaniowych w wybranych krajach UE. Zbierając informację o źródłach danych przyglądano się również metodologii ich pozyskiwania, ze szczególnym uwzględnieniem tych, które można uznać za modelowe czy uniwersalne. Informacji tych szukano w zasobach Internetu (kierując się wskazówkami przekazanymi przez „ekspertów I”), a także poprzez kontakt z osobami, które w poszczególnych krajach zajmują się badaniem czy opisem trzeciego sektora (tzw. „ekspertami II” zidentyfikowanymi dzięki pomocy ekspertów krajowych i na podstawie znalezionych w Internecie danych – *lista „ekspertów w załączniku nr 2*). Skierowano do nich zapytania dotyczące sugestii na temat źródeł danych o stowarzyszeniach, fundacjach i podmiotach kościelnych i wyznaniowych (zarówno stron internetowych, jak i publikacji oraz innych źródeł) oraz informacji na temat systemów zarządzania ww. danymi od strony instytucjonalnej i informatycznej. Następnie spisano wszystkie zidentyfikowane informacje w formie „fiszek” opisujących w sposób uporządkowany źródła danych o stowarzyszeniach, fundacjach i podmiotach kościelnych i wyznaniowych dostępne w poszczególnych krajach oraz funkcjonujące w nich systemy zarządzania danymi. Przygotowano też fiszkę na temat źródeł danych na poziomie ponadnarodowym, takich jak EUROSTAT, OECD, The John Hopkins University Institute for Policy Studies, sieć EMES, projekt NGO Sustainability Index (Freedom House), Civil Society Index (CIVICUS). Fiszki stanowią załącznik do ekspertyzy – *znaleźć je można w załączniku nr 1*.

Stworzono również listy najważniejszych instytucji zajmujących się pozyskiwaniem i analizowaniem danych na temat trzeciego sektora w krajach objętych ekspertyzą oraz na poziomie europejskim (*patrz załącznik nr 3*). Listy te przesłano do ekspertów II z prośbą o weryfikację, czy można je uznać za kompletne zestawienie źródeł danych na temat stowarzyszeń, fundacji i podmiotów kościelnych i wyznaniowych w poszczególnych krajach. W większości wypadków udało się uzyskać potwierdzenie kompletności zebranych źródeł (kilkoro ekspertów nie odpowiedziało na prośbę).

Analiza przygotowanych fiszek umożliwiła stworzenie matrycy zawierającej podstawowe wskaźniki mówiące o strukturze, współpracy z administracją publiczną oraz roli we wdrażaniu funduszy strukturalnych stowarzyszeń, fundacji i podmiotów kościelnych i wyznaniowych. Została ona wypełniona informacjami o źródłach danych, a także – tam gdzie było to możliwe – konkretnymi wartościami, jakie wskaźniki osiągają w poszczególnych krajach. Na podstawie matrycy sformułowano rekomendacje na temat obszarów oraz istniejących metodologii zbierania danych, które pozwalają na przeprowadzenie analizy porównawczej dla Polski i poszczególnych krajów UE.

2. OGÓLNA OCENA ZIDENTYFIKOWANYCH SYSTEMÓW ZBIERANIA DANYCH

Ze względu na potrzeby zleceniodawcy (porównawcze analizy danych dotyczących organizacji społecznych w perspektywie europejskiej) istniejące źródła danych na temat sektora organizacji pozarządowych oraz wyznaniowych i religijnych (niżej zwanego dla wygody

sektorem non-profit¹ lub po prostu „sektorem”) można podzielić na dwa podstawowe zbiory: źródła, które projektowane są z myślą o systematycznym gromadzeniu porównywalnych danych o organizacjach w Europie, oraz takie, które mają charakter bardziej incydentalny i koncentrują się na opisie kondycji sektora w określonych krajach. Wykorzystanie tych drugich wiąże się z szeregiem utrudnień dotyczących metodologicznej spójności danych oraz ich aktualności. Wiedza o organizacjach społecznych w poszczególnych częściach Europy jest rozproszona i fragmentaryczna. Gros dotyczących ich analiz ma charakter jednorazowych projektów badawczych lub publikacji, o ograniczonym zasięgu terytorialnym i wąsko zdefiniowanych pytaniach badawczych. Ich wykorzystanie dla potrzeb porównań międzynarodowych utrudniają także niejednolite ramy prawne wyznaczające definicję sektora non-profit. Sprawiają one, że w różnych krajach europejskich hasło to znaczy w istocie co innego.

Biorąc to wszystko pod uwagę, w niniejszym opracowaniu zebrano informacje na temat tych źródeł danych o organizacjach społecznych (w tym wyznaniowych i religijnych), które według autorów stanowią najlepszy punkt odniesienia dla analiz sytuacji sektora w Polsce. Przedstawiając je, starano się brać pod uwagę i przywoływać wszelkie ograniczenia metodologiczne (definicyjne, związane z charakterem prowadzonych badań) mogące utrudniać potraktowanie ich jako użytecznych z punktu widzenia zleceniodawcy. Prezentację tych źródeł podzielono na dwie części. W pierwszej, omówiono projekty o charakterze międzynarodowym, które z definicji mają służyć porównywaniu kondycji organizacji różnych krajach. Mają one tą zaletę, że próbują mierzyć się z wieloma trudnościami metodologicznymi ograniczającymi wartość prostych międzynarodowych porównań danych na temat sektora. W części drugiej opisano źródła danych na temat organizacji w wybranych krajach Europy (zgodnie z życzeniem zleceniodawcy, uwzględniono tu 5 krajów tzw. „Starej Unii Europejskiej” – Belgię, Francję, Niemcy, Włochy oraz Wielką Brytanię - oraz 3 kraje „Nowej Unii” – Rumunię, Czechy i Węgry).

2.1. BADANIA SEKTORA NON-PROFIT W EUROPIE

Sektor non-profit znajduje się w centrum zainteresowania badaczy od co najmniej 40 lat. Opracowania poświęcone różnym aspektom funkcjonowania organizacji społecznych można dziś znaleźć niemal w każdym kraju Europy. Zwykle mają one jednak charakter dość fragmentaryczny, czy to koncentrując się na wybranym typie organizacji, czy na wybranym aspekcie ich funkcjonowania – np. potencjale ludzkim, efektach działania, relacjach z państwem. Rzadko które doczekało się też tłumaczenia na jakikolwiek powszechnie używany język obcy, co – zwłaszcza w przypadku niektórych krajów – bardzo utrudnia ich wykorzystanie. Z punktu widzenia porównań międzynarodowych, problemem jest też aktualność danych z niektórych krajów. Wszystkie te uwarunkowania utrudniały ocenę prawdziwego potencjału trzeciego sektora w Europie i na świecie oraz związanych z nim zróżnicowań międzynarodowych. Jedyne rzeczywiście porównywalne dane na temat kondycji organizacji i życia stowarzyszeniowego w Europie, jakimi dysponowano na początku lat dziewięćdziesiątych pochodziły z międzynarodowych badań sondażowych, w których

¹ Zamienne traktowanie terminów sektor non-profit, trzeci sektor, sektor pozarządowy itp., choć częste, może być przedmiotem licznych nieporozumień, zwłaszcza gdy chodzi o interpretację porównawczych danych na ten temat w perspektywie europejskiej. Poniżej zdecydowaliśmy się na używanie terminu „sektor non-profit” lub skrótowo „sektor”, choć zdajemy sobie sprawę, że rzeczywisty zakres definicyjny tego pojęcia przekracza ramy niniejszej ekspertyzy (obejmuje ono również związki zawodowe, inne organizacje zawodowe i gospodarcze, a także pozostałe jednostki non-profit niezaliczane do sektora finansów publicznych – w niektórych krajach np. szkoły wyższe). Przyjmujemy, że w niniejszym opracowaniu hasło to będzie odnosić się do instytucji opisanych przez zleceniodawcę w zamówieniu ofertowym.

mierzono zaangażowanie obywateli w wolontariat, filantropię i zorganizowaną działalność społeczną. W reakcji na ten problem, od początku lat podjęto kilka nowych inicjatyw badawczych, zmierzających do opisania podstawowych charakterystyk sektora pozarządowego w perspektywie globalnej. Pierwszym takim przedsięwzięciem, lub w każdym razie pierwszym podjętym na tak dużą skalę, był *The Johns Hopkins Comparative Non-Profit Sector Project*, zrealizowany w latach 1995-1998. O jego rozmachu, a także o skali trudności tego rodzaju projektów może świadczyć fakt, iż trzynastcie lat po publikacji jest to wciąż jedno z najczęściej cytowanych źródeł danych w międzynarodowych porównaniach dotyczących sektora. Twardy, ilościowy charakter projektu oraz problemy związane z porównywalnością danych na temat opisanych w nim krajów stały się jednym z impulsów dla przedsięwzięć o bardziej „refleksyjnym” charakterze, angażujących nie tylko dane ilościowe, ale także opinie ekspertów z poszczególnych krajów, takich jak *NGO Sustainability Index* oraz *Civil Society Index*. W ostatnich latach obserwujemy jednak ponowny zwrot ku próbom „twardego” opisu potencjału sektora. Rozwój organizacji i wzrost ich roli w świadczeniu usług publicznych doprowadził do poważnej refleksji nad sposobem, w jaki ujmowane są one w rachunkach narodowych. Efektem tej refleksji jest opracowana w roku 2003 koncepcja tzw. *Rachunku Satelitarnego dla Sektora Non-Profit*. Do tej pory, została ona wypróbowana przez niemal 30 narodowych urzędów statystycznych na całym świecie. Choć próby te miały dotąd ograniczony charakter, można zakładać, że rachunek satelitarny stanie się w przyszłości kluczowym źródłem danych dla zleceniodawcy niniejszego opracowania. Pomocne z tego punktu widzenia mogą także być kolejne próby „policzenia” sektora. W Europie, ostatnim tego rodzaju przedsięwzięciem był raport organizacji CIRIEC z 2007 roku, o ambicjach zbliżonych do projektu JHU, jednak o odmiennej perspektywie (nacisk na opis sektora ekonomii społecznej, nie sektora non-profit) i bardziej „promocyjnym” charakterze (CIRIEC to organizacja ekonomii społecznej). Poniżej zamieszczono bardziej szczegółowe informacje na temat każdego z tych projektów, w szczególności dotyczące ich zasięgu terytorialnego, instytucjonalnego, wskaźników, do jakich się odwołują oraz przydatności z punktu widzenia zleceniodawcy.

Przed przystąpieniem do ich opisu, trzeba odnieść się krótko do innych sugerowanych przez zleceniodawcę źródeł danych na temat sektora non-profit w Europie – w szczególności do zasobów statystycznych EUROSTAT oraz OECD. Należy podkreślić, że żadne z tych źródeł nie dostarcza obecnie kompleksowej wiedzy na temat sektora non-profit, choć wraz z rozwojem programu rachunków satelitarnych dla tego sektora (więcej o nim niżej) można spodziewać się rozszerzenia ich o takie dane w przyszłości. Tymczasem, wiedza na temat sektora non-profit, jaką oferują ww. systemy jest dość rozproszona i trudna do wykorzystania. Po pierwsze, definicja organizacji non-profit, do której się odwołują, jest dosyć odległa od tej, jaką posługują się podmioty zajmujące się badaniem trzeciego sektora – nawiązuje nie tylko do ich formy prawnej, ale także do przyjętych konwencji statystycznych związanych z klasyfikacją jednostek tego typu według sektorów instytucjonalnych (ESA 95 - więcej o tym niżej, w części poświęconej rachunkowi satelitarnemu sektora non-profit). Innymi słowy, dane na temat organizacji non-profit jako sektora instytucjonalnego – tzw. „sektora instytucji non-profit świadczących usługi na rzecz gospodarstw domowych” (NPISH) nie są danymi na temat całego sektora organizacji non-profit. Obejmują za to informacje o instytucjach, które zwykle nie są do niego zaliczane przez badaczy sektora – np. partie polityczne. Po drugie, większość dostępnych w EUROSTAT lub OECD statystyk na temat instytucji non-profit jest „rozdrobiona” zgodnie ze strukturą oferowanych przez te systemy danych w układzie rodzajów działalności. Oficjalne statystyki pozwalają więc na opisanie roli części takich

instytucji² w niektórych dziedzinach gospodarki – na przykład działalności badawczo rozwojowej (tzw. *private non-profit institutions* – PNP), edukacji (niepubliczne uczelnie non-profit) lub rynku pracy (projekty non profit oraz przedsiębiorstw społecznych – dane tylko dla niektórych krajów Europejskich³). Krótko mówiąc, dane te nie są znacznie bogatsze niż zasoby udostępniane obecnie przez Główny Urząd Statystyczny w Polsce i obarczone tymi samymi, charakterystycznymi dla publicznych statystyk wadami. Dlatego nie zostały uwzględnione w przedstawionej niżej propozycji systemu wskaźników dotyczących kondycji sektora organizacji pozarządowych w Europie.

2.1.1. Badania „założycielskie” sektora: JHU CNP, CIRIEC

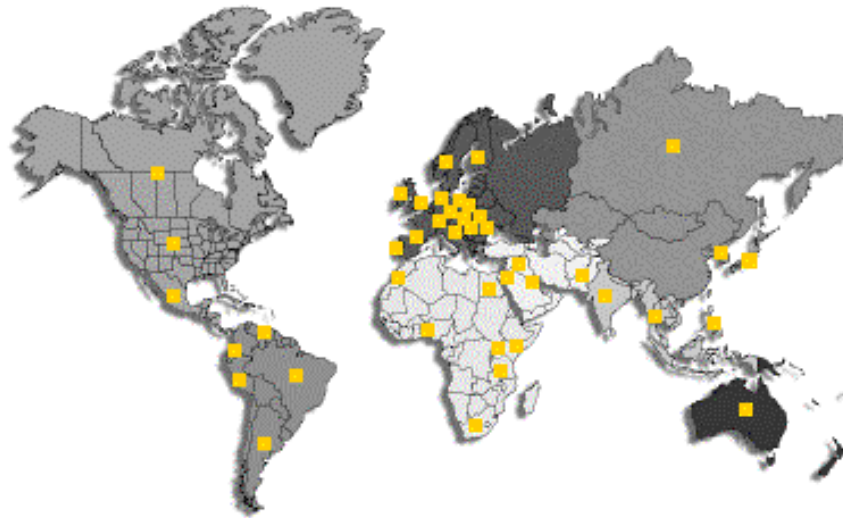
Podstawowym źródłem danych na temat organizacji non-profit są do dziś głównie publikacje i badania akademickie (choć zaczyna się to zmieniać – por. niżej, punkt o rachunku satelitarnym sektora non-profit). Z punktu widzenia porównań międzynarodowych, ich wartość jest jednak ograniczona. Po pierwsze, zdecydowana większość z nich przyjmuje ograniczoną perspektywę terytorialną, koncentrując się tylko na organizacjach z określonego kraju lub regionu. Po drugie, różnią się pod względem perspektywy instytucjonalnej – niektóre koncentrują się tylko na organizacjach określonego typu (np. stowarzyszeniach) albo działających na określonych polach, podczas gdy inne opisują sektor non-profit jako całość, łącząc dane o rozmaitych typach wliczanych weń podmiotów. Po trzecie wreszcie, odwołują się do odmiennych metod szacowania potencjału tego sektora, a także do różnych sposobów pozyskiwania danych na jego temat. W efekcie, trudno uznać je za optymalne źródło wiedzy o międzynarodowych różnicowaniach w tym zakresie.

W odpowiedzi na ten problem, w ciągu ostatnich kilkunastu lat powstało kilka projektów zmierzających do integracji danych na temat sektora non-profit w perspektywie międzynarodowej. Pierwszym – a także najpotężniejszym i do dziś najczęściej wykorzystywanym – był *The Johns Hopkins Comparative Nonprofit Sector Project (JHU CNP)*. Pomimo, iż większość zgromadzonych w jego ramach danych liczy sobie już przynajmniej 10 lat, wciąż jest to główny punkt odniesienia dla badaczy zainteresowanych trzecim sektorem. Początki projektu sięgają roku 1990, kiedy to badacze JHU rozpoczęli pracę nad integracją danych na temat sektora non-profit w 13 krajach świata (Brazylia, Egipt, Francja, Ghana, Indie, Japonia, Niemcy, Stany Zjednoczone, Szwecja, Tajlandia, Węgry, Wielka Brytania, Włochy). Od tej pierwszej edycji, do udziału w projekcie rekrutowano prawie 30 nowych państw i wciąż pozyskuje się kolejnych uczestników.

² Części – czyli tych z nich, które są uchwycone przez system statystyczny – a więc zatrudniających pracowników lub prowadzących działalność gospodarczą (przy czym jednak te z nich, dla których działalność ta jest głównym źródłem utrzymania zaliczane są do sektora przedsiębiorstw).

³ http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-DO-07-001/EN/KS-DO-07-001-EN.PDF

Mapa. Państwa uczestniczące w JHU CNP do roku 2008

Źródło: JHU CNP

Strona projektu (<http://www.jhu.edu/~cnp/index.html>) stanowi bogate źródło informacji na temat międzynarodowych różnicowań związanych z kondycją sektora non-profit. Jednak, choć jest on wciąż rozwijany, wartość zgromadzonych w jego ramach informacji jest ograniczona. Pierwszy problem stanowi zakres zbieranych danych: metodologia CNP zakłada koncentrację na kilku kluczowych wskaźnikach rozwoju sektora non-profit, w tym:

- a) Strukturze sektora ze względu na obszar działalności tworzących go organizacji
- b) Zatrudnieniu w organizacjach – w przeliczeniu na tzw. odpowiedniki pełnych etatów – FTE (Full Time Equivalents);
- c) Skali finansowych przepływów do i ze strony sektora – przychodach i wydatkach organizacji;
- d) Strukturze przychodów sektora, w podziale na trzy podstawowe typy: przychody z opłat (w tym składek członkowskich), przychody ze źródeł publicznych, przychody z filantropii prywatnej (darowizn i dotacji osób fizycznych i instytucji)
- e) Korzystaniu przez organizacje z wolontariatu i skali pracy wolontarystycznej w ramach sektora;

Tak zdefiniowana baza wskaźnikowa projektu sprawia, że jest on opisywany niemal wyłącznie w kategoriach „twardych” ekonomicznych charakterystyk – krytyka takiego postępowania przyczyniła się zresztą do powstania wielu projektów alternatywnych, w tym opisywanego niżej Indeksu Społeczeństwa Obywatelskiego. Co więcej, ani w opracowaniach zbiorczych projektu, ani w publikacjach dotyczących poszczególnych krajów nie wychodzi się z reguły poza ww. wskaźniki, co sprawia, że nawet dane niezbędne dla oszacowania ich wartości (a więc zbierane w ramach projektu), a mające same w sobie znaczenie dla opisu sektora pozarządowego – takie choćby jak liczba organizacji⁴, liczba organizacji działających w danym

⁴ Badacze JHU z premedytacją unikają podawania danych na temat liczby organizacji, oceniając ten wskaźnik jako „niezwykle nieprecyzyjną miarę” kondycji sektora. Zgadając się z tą oceną, trudno jednak nie uznać tego rodzaju danych za podstawowy kontekst dla opisu innych charakterystyk sektora. Można także wskazać, że dane te są ważnym źródłem wiedzy o kompozycji (strukturze) sektora w układzie rodzajów działalności. W projekcie JHU podstawą do oceny tej kompozycji są informacje o zatrudnieniu w poszczególnych typach organizacji. W Polsce, takie rozwiązanie oznacza na przykład niedoszacowanie roli organizacji sportowych, które są najpowszechniejszą formą stowarzyszeń (zwłaszcza na obszarach wiejskich), a przy tym bardzo rzadko zatrudniają płatny personel.

obszarze, liczba osób angażujących się w wolontariat) nie są dostępne dla czytelników. Ich pozyskanie wymagałoby najprawdopodobniej kontaktu z zespołem projektu.

Problem drugi związany jest z aktualnością danych CNP. Projekt ten, jak przyznają sami jego twórcy, powstał w reakcji na dynamiczny rozwój sektora non-profit i wzrost jego publicznej roli. Jeśli jednak teza o gwałtownym rozwoju sektora rzeczywiście jest prawdziwa, to zdecydowaną większość danych zgromadzonych w ramach projektu wypadłoby dziś uznać za dane o charakterze historycznym. W przypadku niektórych krajów (należy do nich także Polska) obraz sektora sprzed ponad 10 lat nie ma wiele wspólnego z jego obrazem obecnie. Z problemem tym wiąże się kolejna słaba strona projektu: różnice związane z aktualnością danych z poszczególnych krajów. W przypadku 22 krajów uczestniczących w pierwszej pełnej edycji projektu większość danych pochodzi z roku 1995 – co jednak znaczy tylko tyle, że zostały one w tym roku pozyskane dla projektu, nie zaś że odnoszą się do roku 1995. Uważniejsza lektura materiałów projektu ujawnia, że w przypadku niektórych krajów dane pochodziły nawet z roku 1990/1991 (np. Brazylia, Kolumbia⁵). Świadomi trudności związanych z porównywaniem tak różnorodnych danych, autorzy projektu argumentują, że większość zgromadzonych w nim wskaźników ma charakter referencyjny – odzwierciedla relację pomiędzy potencjałem trzeciego sektora a wskaźnikami dla całej gospodarki narodowej. Nie jest jednak oczywiste, czy rozwiązanie to w wystarczającym stopniu zmniejsza problemy związane z międzynarodową porównywalnością danych.

Trzecim istotnym problemem metodologii JHU są różnice związane z instytucjonalną definicją sektora non-profit w ramach projektu. Generalna definicja tego sektora, przyjęta w ramach projektu mówi, iż jest to sektor organizacji, które:

- osiągnęły pewien stopień instytucjonalizacji, niekoniecznie sprowadzający się do posiadania osobowości prawnej;
- są częścią sektora prywatnego (nie są kontrolowane przez Państwo);
- działają z godnie z zasadą non-profit, to znaczy nie dystrybuują zysków pomiędzy swoich właścicieli lub zarządców;
- są samorządne – posiadają organy i uprawnienia umożliwiające im samodzielne kontrolowanie własnej aktywności;
- są dobrowolne – działają w oparciu o zaangażowanie społeczne.

Przyjęcie takiej „substancjalnej” definicji sektora non-profit, w odróżnieniu definicji opartej o kryterium formy prawnej, miało na celu uniknięcie kłopotów związanych z odmienną konstrukcją prawną oraz sytuacją różnych typów organizacji włączanych zwykle do sektora non-profit. Jednak decyzja ta przekłada się także na pewne rozmycie definicji tego sektora i szereg dylematów, na które – jak się wydaje – w różnych krajach odpowiadano w różny sposób. Rozbieżności dotyczą zwłaszcza potraktowania organizacji religijnych oraz instytucji spółdzielczych, sytuujących się na pograniczu pomiędzy sektorem non-profit a rynkiem (niektóre typy spółdzielni, o wyraźnym społecznym celu działalności, instytucje wzajemnościowe). Organizacje kościelne (łącznie ze strukturami kościołów) były generalnie włączane do obliczeń (choć projekt nie udostępnia informacji o tym segmencie sektora non-profit osobno), jednak w przypadku niektórych krajów nie udało się pozyskać danych na ich temat. W zależności od dostępności danych, różnie rozstrzygano też dylemat, czy w układzie rodzajów działalności przyporządkowywać ich działalność do działu „religia”, czy też do innych działów klasyfikacji ICNPO, takich jak „pomoc społeczna”, „edukacja i wychowanie” itp. Co do organizacji quasi-gospodarczych, takich jak spółdzielnie, choć generalnie wyłączało je poza nawias projektu (nie spełniają warunku „działalności non-profit”), pewne ich typy

⁵ <http://www.jhu.edu/cnp/PDF/method.pdf>

uznawano za mieszczące się w ww. definicji sektora. Problemem z punktu widzenia porównywalności międzynarodowej mogą też być dane o związkach zawodowych, które są w projekcie traktowane jako część sektora non-profit, ale w różnych krajach mają bardzo zróżnicowany potencjał, co najczęściej ma istotny związek z ich pozycją wobec państwa.

Pamiętając o tych ograniczeniach, trzeba jednak powtórnie podkreślić, że CNP stanowi do dziś najważniejsze źródło porównawczych danych o kondycji sektora non-profit na świecie. Pomijając nawet wartość oferowanych przez projekt porównań (którą mimo wszystko trzeba ocenić wysoko), można zauważyć, że z punktu widzenia zleceniodawcy jest to bogate „źródło danych o źródłach danych” – umożliwia bowiem dotarcie do podstawowych źródeł, z których korzystali badacze przygotowujący opracowania na temat poszczególnych krajów obecnych w projekcie. Należały do nich zarówno badania prowadzone w ramach oficjalnej statystyki publicznej lub w dużych projektach sondażowych (badania aktywności ekonomicznej ludności, badania populacyjne dotyczące wolontariatu, filantropii, aktywności obywatelskiej), jak i dane gromadzone w poszczególnych krajach przez duże organizacje parasolowe i pośredniczące (np. centrale związków zawodowych), badania organizacji pozarządowych itp.

W ciągu ostatnich kilku lat, wraz z przesunięciem akcentów w debacie nad trzecim sektorem (z nacisku na działalność „non-profit” w kierunku „not-for-private-profit”) pojawiła się potrzeba uzupełnienia wiedzy o tym sektorze o informacje dotyczące takich instytucji ekonomii społecznej, które dotąd umieszczane były – także w projekcie JHU CNP - poza nim. Próba odpowiedzi na to zapotrzebowanie w perspektywie porównawczej (poza wybiórczymi opracowaniami akademickimi⁶) był projekt organizacji CIRIEC (*Centre International de Recherches et d'Information sur l'Economie Publique, Sociale et Coopérative*). Organizacja istnieje od roku 1947 i zrzesza badaczy i aktywistów zajmujących się ekonomią społeczną na całym świecie. Przygotowany przez nią raport na temat ekonomii społecznej w Europie (opracowany dla Europejskiego Komitetu Ekonomicznego i Społecznego) należy więc traktować raczej jako opracowanie o charakterze promocyjnym niż analitycznym. Niemniej, zawarto w nim także interesujące porównawcze dane na temat instytucji tworzących ten sektor w 24 krajach Europy (w tym 9 krajach „Nowej Unii” – między innymi Polski). Dotyczyły one przede wszystkim zatrudnienia w poszczególnych typach organizacji tworzących „ekonomię społeczną” (spółdzielniach, stowarzyszeniach wzajemnościowych oraz stowarzyszeniach i fundacjach) oraz wolontariatu w tych typach organizacji (rzadziej mówiły także o liczbie tworzących je jednostek). Część tych danych pochodzi z raportu JHU CNP, jednak większość zbiera informacje rozproszone w innych (często świeższych) opracowaniach i publikacjach.

2.1.2. Indeksy kondycji sektora pozarządowego NGO Sustainability Index, CIVICUS CSI

Twarde statystyki dotyczące liczby organizacji, ich zasobów finansowych i ludzkich są bez wątpienia najbardziej oczywistym źródłem porównań dotyczących potencjału sektora pozarządowego w różnych krajach. Jednak niekiedy dane te mogą okazać się mylące, czy to ze względu na różnice związane z instytucjonalną definicją tego sektora, czy ze względu na ukrywające się pod zagregowanymi wskaźnikami dysproporcje związane z jego wewnętrznym zróżnicowaniem. Niektórzy twierdzą także, że same w sobie dane na temat zatrudnienia czy wielkości sektora nie są jeszcze właściwym probierzem jego kondycji – że kondycja ta jest również funkcją wielu innych czynników, począwszy od

⁶ Por. np. Evers, Laville (eds.) (2004), *The Third Sector in Europe*, Edward Elgar Publishing Limited

prawnych uwarunkowań działań organizacji a skończywszy na dominujących wartościach wyznaczających ich funkcjonowanie.

Tego rodzaju krytyka legła u podstaw dwóch międzynarodowych projektów „Indeksów”⁷ zmierzających do opisanie kondycji sektora non-profit. Pierwszym z nich jest „Indeks Społeczeństwa Obywatelskiego”, bazujący na metodologii opracowanej przez prof. H. Anheiera, dawnego współpracownika L. Salamona i pracownika JHU. Jest to międzynarodowy projekt badawczy prowadzony przez organizację [CIVICUS](#), który bazuje zarówno na twardych danych statystycznych jak i na opinii ekspertów, interpretujących zebrane dane. Wiedza na temat sektora jest w nim zorganizowana wokół ponad 70 wskaźników, pogrupowanych w 4 główne wymiary diagnozy: wymiar struktury, otoczenia (środowiska działań), wpływu i wartości⁸. Na tych czterech wymiarach agreguje się wyniki indeksu i orzeka o kondycji społeczeństwa obywatelskiego (głównie zaś o kondycji jego organizacji) w różnych krajach (więcej o metodologii indeksu – pod [tym linkiem](#)).

Indeks może być przydatny nie tylko jako narzędzie syntetycznej oceny sytuacji sektora non-profit. Można wręcz powiedzieć, że ta jego funkcja była dotąd ze względów metodologicznych dyskusyjna – nie promował jej sam CIVICUS. Jednak jest to także interesujący sposób organizacji rozproszonej wiedzy o sektorze, spisanej w postaci obszernego raportu. Z punktu widzenia DPP MPiPS, szczególnie interesujące mogą więc być pewne jego części oraz wartości wybranych wskaźników (w macierzy wskaźników w rozdziale 3 zaproponowano, by była to wartość Indeksu dla wymiaru „struktura społeczeństwa obywatelskiego” oraz wartość dla podwymiaru 2.6 – „relacje pomiędzy państwem a społeczeństwem obywatelskim”).

Innym wartościowym z tego punktu widzenia narzędziem jest tzw. NGO Sustainability Index - projekt służący ocenie stabilności sytuacji sektora pozarządowego w krajach Europy Środkowo-Wschodniej i Eurazji, realizowany rokrocznie od 1997 roku przez USAID (United States Agency for International Development). Służy do oceny stopnia rozwoju i zdolności przetrwania sektora pozarządowego w Europie i Eurazji. Indeks opiera się na siedmiu wymiarach sektora pozarządowego (środowisko prawne, zdolności organizacyjne, opłacalność finansowa, rzecznictwo, wizerunek publiczny, świadczenie usług, infrastruktura). Bierze w nim udział 28 krajów. Punktem wyjścia badania jest moderowana dyskusja ekspertów trzeciego sektora. Uczestnicy dyskusji pracują nad opisaniem i przyznaniem punktowej oceny sytuacji trzeciego sektora w Polsce w następujących wyodrębnionych 7 wymiarach. Operacjonalizacją tych wymiarów są bardziej szczegółowe wskaźniki, które służą jako przewodnik w dyskusji i ocenie konkretnych zagadnień ważnych dla poszczególnych dziedzin funkcjonowania sektora. Ostatecznie każdy wymiar ocenia się na skali 1-7, gdzie 1 oznacza największą stabilność i

⁷ Sformułowanie „indeks” nie jest tu używane w ścisłym sensie. W przypadku obu projektów, mowa bowiem nie o jednym syntetycznym wskaźniku kondycji sektora, ale o kilku takich wskaźnikach, odnoszących się do różnych wymiarów jego kondycji, opartych o prostą agregację szeregu wskaźników cząstkowych.

⁸ Trzeba zaznaczyć, że w nowej edycji indeksu planuje się poważne zmiany. Ambicją CIVICUSA jest teraz zwiększenie nacisku na twarde dane na temat organizacji, zmniejszenie zaś roli opinii oraz interpretacji dokonywanych przez ekspertów. Znacząco zmieniła się także architektura narzędzia. Ma on teraz 5 wymiarów (zaangażowanie obywatelskie, poziom organizacji, wartości, postrzegany wpływ, oraz otoczenie zewnętrzne).

zdolność przetrwania, 7 – najmniejszą (w rzeczywistości, przynajmniej w Polsce, ocenia się zwykle jedynie zmiany, jakie nastąpiły w danym roku w stosunku do roku poprzedniego. Takie postępowanie ma służyć stabilności indeksu). Wyniki są opisywane w postaci raportu oraz uzgadniane z przedstawicielami USAID.

2.1.3. Rachunek Satelitarny dla Sektora Non-Profit

Wraz ze wzrostem znaczenia trzeciego sektora jako dostawcy usług publicznych i ważnego aktora *Welfare State*, rosła także presja na właściwe uchwycenie jego roli w statystyce publicznej. Istotnym problemem z tego punktu widzenia jest sposób, w jaki urzędy statystyczne traktują organizacje w swoich obliczeniach. Zgodnie z tradycyjnym podejściem, wyznaczanym przez międzynarodowe standardy SNA 1993/ESA 1995⁹, statystyka publiczna „dostrzega” jedynie niektóre podmioty trzeciego sektora. Ich wkład jednostek trzeciego sektora do gospodarki szacowany jest też jedynie w kategoriach ekonomicznych. Tym samym nie docenia się tych efektów istnienia trzeciego sektora, które nie są ekonomicznie waloryzowane w SNA/ESA, ponieważ nie mieszczą się w siatce wskaźników opisujących działalność podmiotów gospodarczych (sztandarowym przykładem jest tu wolontariat, z którego korzysta znaczna część organizacji społecznych¹⁰, a który nie jest uwzględniany w rachunkach narodowych).

Konwencje klasyfikacji do sektorów instytucjonalnych w ramach SNA/ESA powodują rozbitcie trzeciego sektora. Te z tworzących ten sektor jednostek, które rzeczywiście osiągają znaczące rezultaty ekonomiczne, są zgodnie z konwencjami SNA/ESA zaliczane do sektora przedsiębiorstw. Prawdziwe znaczenie tego sektora dla gospodarki jest więc niedoszacowane – tym bardziej, że nie przewiduje się sytuacji, w której organizacja non-profit zaklasyfikowana do rynkowych sektorów instytucjonalnych wytwarza nierynkowe produkty i usługi (Anheier, Mertens 2006). Z drugiej strony, znaczna część organizacji non-profit (o ile nie umyka wszelkim klasyfikacjom, jako inicjatywy nieformalne) klasyfikowana jest w schemacie sektorów instytucjonalnych w sektorze gospodarstw domowych. Dotyczy to tych z nich, które nie mają własnej osobowości prawnej i polegają wyłącznie na pracy społecznej (European Commission 1996, UN Handbook 2003). Warto podkreślić, że jeśli kryterium zatrudnienia traktować faktycznie jako podstawę klasyfikacji w sektorze NPISH (organizacji non-profit świadczących usługi na rzecz gospodarstw domowych), to – niezależnie nawet od kwestii statusu prawnego – z sektora tego wypada tym samym mniej więcej 75% oficjalnie zarejestrowanych stowarzyszeń i fundacji w Polsce (Klon/Jawor 2006). Co więcej, organizacje niekomercyjne zakładane oraz kontrolowane przez administrację rządową i samorządową zaliczane są w obecnym systemie do sektora rządowego i samorządowego, zaś te kontrolowane przez biznes (jak Izby Handlowe, organizacje zajmujące się promocją towarów i usług, ośrodki badań naukowych itp. – por. GUS 2007:424) – do sektora przedsiębiorstw bądź sektora instytucji finansowych i ubezpieczeniowych. Problem ten dotyczy oczywiście nie tylko Polski, ale także innych krajów, w których obowiązują konwencje SNA. Ilustrację ich konsekwencji dla statystyki sektora non-profit przedstawiła np. S. Mertens, na przykładzie Belgii (Mertens 2002). Jak wynika z jej wyliczeń, w kraju tym sektor instytucji non-profit świadczących usługi na rzecz gospodarstw domowych (NPISH) obejmuje jedynie 15% instytucji non-profit i tylko 12% łącznego zatrudnienia w tych instytucjach.

Kolejna trudność wiąże się z szacowaniem efektów działań organizacji trzeciego sektora w układzie rodzajów działalności. W tym wypadku podmioty wytwarzające dobra lub usługi

⁹ SNA – System Rachunków Narodowych. ESA – Europejski System Rachunków Narodowych.

¹⁰ Wg. danych Klon/Jawor, z wolontariatu korzystało w roku ok. 40% stowarzyszeń i fundacji w Polsce.

grupowane są według dominującego rodzaju działalności, którą z kolei określa rodzaj wytwarzanych przez nie produktów. Najogólniejszym schematem klasyfikacji rodzajów działalności, zastosowanym w SNA 1993, jest system ISIC, z którego wywodzą się bardziej szczegółowe klasyfikacje, takie jak europejski system NACE i kompatybilna z nim Polska Klasyfikacja Działalności (PKD). Niestety, klasyfikacja ta jest niedostosowana do specyfiki działań instytucji non-profit – stąd prace nad specjalną klasyfikacją działań organizacji non-profit, znaną jako ICNPO.

Próba wykorzystania danych „zaszytych” w urzędach statystycznych i ukazania rzeczywistej roli jednostek trzeciego sektora w rozwoju gospodarczym kraju – pomijając nawet dane dotyczące samej struktury sektora oraz efektów jego działań w poszczególnych dziedzinach – wymaga więc przewrócenia do góry nogami reguł rządzących przygotowaniem rachunków narodowych. Propozycją, która ma to umożliwić, jest koncepcja „rachunku satelitarnego sektora Non-Profit”, przygotowana przez badaczy *Johns Hopkins University* we współpracy z Departamentem Statystycznym ONZ (ONZ 2003). Metodologia ta (z większymi lub mniejszymi modyfikacjami) jest obecnie testowana w prawie 30 krajach świata, a także wspierana przez OECD i EUROSTAT. **Co ważne, jest ona także podstawą prowadzonych obecnie działań Głównego Urzędu Statystycznego, związanych z ambicjami oszacowania potencjału polskiego sektora non-profit.** Realizacją części projektu dotyczącej stowarzyszeń i fundacji zajmuje się obecnie Departament Badań Społecznych GUS, zaś projekt badania jednostek wyznaniowych i religijnych opracowuje Instytut Statystyki Kościoła Katolickiego (ISKK SAC). Pilotażowe badania obu tych środowisk na potrzeby rachunku mają zostać przeprowadzone w roku 2009.

Biorąc pod uwagę instytucjonalne zaplecze dla tego projektu, a także jego popularność wśród urzędów statystycznych na świecie, można się spodziewać, że Rachunek Satelitarny stanie się w przyszłości podstawowym punktem odniesienia w porównawczych analizach dotyczących sektora non-profit – a zatem podstawowym źródłem danych dla zleceniodawcy. Dlatego poniżej przedstawiono szczegółowo zakres danych uwzględnianych w metodologii Rachunku Satelitarnego.

Jak wspomniano wyżej, specyfika trzeciego sektora sprawia, że tylko część z informacji niezbędnych do stworzenia jego statystycznego portretu jest dostępna w publicznym systemie statystycznym. W szczególności, nie mieszczą się w nim dane obejmujące pozamonetarne miary jego aktywności. Dlatego we wspomnianej wyżej propozycji ONZ wychodzi się od skonstruowania „rdzenia” rachunku satelitarnego dla organizacji non-profit, składającego się z cech uwzględnianych w rachunkach narodowych (i). Część z nich uznaje się za stwarzające mniej problemów metodologicznych/technicznych i najbardziej podstawowe – te należy włączyć do rachunku satelitarnego w krótkim czasie. Włączenie innych wymaga z reguły więcej czasu. Następnie, cechy występujące w rachunkach narodowych zostają uzupełnione o szereg społecznych i ekonomicznych wskaźników specyficznych dla sektora non-profit bądź szczególnie ważnych dla oceny jego roli, stanowiących rozszerzenie rachunku satelitarnego (ii).

Procedura konstruowania rachunku satelitarnego dla trzeciego sektora sprowadza się do następujących trzech kroków: 1) wyodrębnienia zbioru jednostek trzeciego sektora spośród innych podmiotów gospodarki narodowej, 2) agregacji danych na ich temat, dostępnych w istniejącym systemie rachunków narodowych, oraz 3) dodaniu do rachunku informacji nieobecnych w tym systemie, opisujących nierynkowe rezultaty działań organizacji, ich zdolność do mobilizowania aktywności wolontarystycznej, a także strukturę i efekty działań jednostek trzeciego sektora.

W części rachunku satelitarnego gromadzącej dane dostępne w systemie rachunków narodowych (i) wyróżnia się w ramach metodologii ONZ następujące zmienne:

- a) Dane na temat produkcji organizacji (rynkowej i nierynkowej) (w tym rodzaje produkcji sklasyfikowane w ESA 1995 jako P.2, P.3, P.5, P.11, P.12 i P.13)
- b) Dane na temat tzw. transakcji podziału (D.1 – w tym osobno D.11 i D.12 - D.2, D.3, D.4 – w tym osobno D.41, D.42 i D.45 - D.63, D.7, D.9)
- c) Dane na temat transferów finansowych (F)
- d) Dane na temat pozostałych przepływów (K.1, K.2, K.3-K.10, K.11, K.12)
- e) Dane bilansowe na temat aktywów finansowych (AF) i niefinansowych (AN.1, AN.2).

Najważniejsze potrzeby badawcze związane z tworzeniem rachunku satelitarnego jednostek trzeciego sektora wiążą się jednak ze zbieraniem informacji, które nie są uwzględnione lub wyróżniane w systemie rachunków narodowych (ii). Należą do nich:

- a) dodatkowe dane monetarne specyficzne dla organizacji non-profit, takie jak
 - dane na temat wysokości środków przekazywanych organizacjom przez administrację publiczną,
 - dane na temat pozarynkowych rezultatów działalności organizacji włączanych (zgodnie z konwencjami ESA) do sektora przedsiębiorstw (mających charakter rynkowy), oraz, co najważniejsze
 - oszacowanie monetarnej wartości pracy wolontarystycznej: praca wolontariuszy stanowi istotny zasób znacznej części organizacji i – zdaniem autorów metodologii ONZ - często reprezentuje większą wartość niż ogólna wartość darowizn pieniężnych i rzeczowych na rzecz organizacji. Estymacja tej wartości polega na oszacowaniu kosztów pracy wolontariuszy według średnich zarobków brutto, jakie pochłonęłoby zatrudnienie płatnych pracowników na danym terytorium (*replacement cost*). Oczywiście, wymaga to dostępu do danych na temat tych zarobków oraz czasu pracy wolontariuszy, które to dane nie są zbierane w systemie rachunków narodowych.

Dane te są w propozycji ONZ uzupełnione o wskaźniki opisujące otoczenie sektora non profit, jego strukturę, potencjał oraz efekty działań. Mają one stanowić tło dla suchych pozycji rachunków narodowych . Oprócz danych kontekstowych (takich jak liczebność populacji zamieszkującej terytorium kraju oraz o całkowitym nakładzie pracy świadczonej przez tą populację, mierzonym jako liczba godzin przepracowanych w ciągu roku), uwzględnia się tu wskaźniki odnoszące się do samego trzeciego sektora – takie, które mają charakter uniwersalny (liczba jednostek trzeciego sektora, sklasyfikowanych wg rodzajów działalności, zgodnie z klasyfikacją ICNPO, typu aktywności i pełnionych funkcji, zatrudnienie - mierzone za pomocą tak zwanych FTE¹¹, wkład pracy wolontarystycznej - mierzona liczbą wolontariuszy¹² oraz skalą ich zaangażowania, liczoną w FTE, członkostwo – mierzone na poziomie organizacji¹³ oraz na poziomie indywidualnym¹⁴, oraz filantropia indywidualna¹⁵) oraz takie które odnoszą się do roli organizacji non-profit w świadczeniu usług określonego

¹¹ Full-Time Equivalents - całkowita liczba przepracowanych godzin/liczba godzin pracy pracownika etatowego

¹² Wolontariat w tym ujęciu to „dobrowolna praca bez wynagrodzenia finansowego ani zobowiązań prawnych, świadczona na rzecz osób spoza własnego gospodarstwa domowego”.

¹³ liczba członków organizacji trzeciego sektora ogółem

¹⁴ liczba osób zamieszkujących terytorium kraju należących do organizacji

¹⁵ dobrowolne przekazywanie przez osoby fizyczne lub gospodarstwa domowe pieniędzy bądź dóbr materialnych organizacjom, nie stanowiące opłat za produkty i usługi

typu, w kategoriach specyficznych dla danego rodzaju działalności (np. liczba przeprowadzonych szkoleń, liczba łóżek szpitalnych, liczba uczniów itp.) albo w kategoriach „udziału” organizacji w świadczeniu usług danego typu w całej gospodarce narodowej.

Wszystkie ww. zmienne (poza innowacjami proponowanymi dla Polski) składają się na tablice rachunku satelitarnego organizacji trzeciego sektora wg ONZ. Opcjonalnie, mogą one być prezentowane osobno dla różnych typów organizacji (np. osobno dla stowarzyszeń i fundacji oraz jednostek kościelnych).

Jest jasne - zwracają na to uwagę sami autorzy opisanej metodologii – że część z opisanych wyżej miar będzie możliwa do uwzględnienia dopiero po latach wysiłków związanych z jej implementacją. Wiedząc o tym, wyróżniają te spośród tworzących rachunek satelitarny zmiennych, które są w ich ocenie kluczowe dla właściwej oceny wkładu tego sektora do gospodarki i powinny być traktowane jako rdzeń rachunku. Zestawienie zawierające te rekomendacje, jak i wzór tablic rachunku satelitarnego załączono w podręczniku wdrażania rachunku satelitarnego, dostępnym on-line na stronach ONZ lub JHU. Jak dotąd, w zdecydowanej większości krajów podejmujących próby wdrożenia tej metodologii, ograniczano się jedynie do obliczeń w ramach „rdzenia” rachunku satelitarnego (i), a więc przeliczeń dotyczących produkcji jednostek non-profit w kategoriach monetarnych, powiększonych o oszacowanie pieniężnej wartości wolontariatu. Bardzo różnie przedstawiała się także instytucjonalna kompletność rachunku: w niektórych krajach próbowano nim objąć wszystkie podmioty non-profit, w innych wyłączano z niego organizacje religijne, w jeszcze innych – organizacje gospodarcze i związki zawodowe itp. Mamy tu więc do czynienia z metodologią, która jest na etapie intensywnych testów, i nie może być na razie traktowana jako „gotowe” źródło danych porównawczych. Niemniej, o ile eksperymenty z Rachunkiem Satelitarnym pójdą we właściwym kierunku, można zakładać, że w przyszłości takim źródłem będzie. Jednak należy się liczyć z tym, że pozyskanie dokładniejszych danych na temat sektora pozarządowego lub wyodrębnienie charakterystyk poszczególnych podsektorów może wymagać indywidualnego kontaktu z urzędami statystycznymi realizującymi badania w poszczególnych krajach.

2.1.4. Międzynarodowe badania sondażowe

Ostatnim źródłem porównawczych, międzynarodowych danych na temat sektora non-profit, który warto wymienić w kontekście potrzeb DPP MPiPS, są wyniki wielkich europejskich lub globalnych projektów sondaży społecznych, dotyczących między innymi wzorów i natężenia aktywności społecznej. Badania te są przydatne o tyle, że umożliwiają metodologicznie uprawnione porównania międzynarodowe dotyczące popularności wolontariatu w organizacjach społeczeństwa obywatelskiego, członkostwa w takich organizacjach oraz oferowanego im wsparcia materialnego.

Takich projektów jest obecnie co najmniej kilka (co ciekawe, niekiedy znacząco różnią się one wynikami¹⁶). Tutaj, wymienimy tylko najważniejsze z nich – te, których wyniki są ogólnie dostępne i najczęściej wykorzystywane w analizach poświęconych życiu stowarzyszeniowemu:

- Europejski Sondaż Społeczny (*European Social Survey – ESS*): jest jednym z największych europejskich projektów badawczych w dziedzinie socjologii. Inicjatorem projektu jest Komitet Ekspertów Europejskiej Fundacji Nauki (European Science Foundation), który uznał za niezbędne stworzenie zintegrowanego obiegu informacji dotyczących kluczowych problemów

¹⁶ Różnice te wiążą się z reguły z różnicami metodologicznymi, związanymi ze sposobem realizacji badań oraz konstrukcją pytań o aktywność społeczną respondentów. Ich szczegółowe omówienie wykracza poza ramy niniejszego opracowania.

politycznych, społecznych oraz związanych z nimi postaw. Do tej pory, miały miejsce trzy edycje badania: w roku 2002 (23 kraje¹⁷), 2004 i 2006. Obecnie, realizowana jest kolejna, 4 już edycja. Wśród pytań sondażu zwracają uwagę te dotyczące

- a) pracy na rzecz organizacji lub stowarzyszeń (poza partiami politycznymi)
- b) Pytania dotyczące członkostwa w organizacjach (zadane ostatnio w 2002 roku)
- c) członkostwa w związkach zawodowych

Stanowią one część stałego modułu w badaniu. Jednak ogólny charakter tych pytań znacznie ogranicza wartość danych na ten temat. W stałych modułach badania brakuje także pytań dotyczących formalnego wolontariatu (choć pyta się badanych o „zaangażowanie w pracę na rzecz społeczności lokalnej), jak i zaangażowania w działalność kościołów i organizacji religijnych.

- Europejski Sondaż Wartości i Światowy Sondaż Wartości (*European Values Survey, World Values Survey*): badania zaprojektowane w celu śledzenia różnicowań związanych z wartościami i normami wyznaczającymi funkcjonowanie społeczeństw. Prowadzono je w latach 1981-1984, 1990-1993, 1995-1997, 1999-2004, 2005-7. Obecnie, realizowana jest kolejna edycja badania (2008-9). Dostarczają danych na poziomie reprezentatywnych prób z 60 państw, składających się w sumie na 85% populacji świata. Oprócz pytań o wartości, odnoszą się także do dominujących wzorców życia rodzinnego, pracy, finansów osobistych, religii, poglądów politycznych i postaw społecznych, postaw wobec środowiska, opinii o bieżących wydarzeniach itp. Co najważniejsze z punktu widzenia DPP, zawierają też dane na temat członkostwa respondentów w różnych organizacjach dobrowolnych (wymienianych w kwestionariuszach osobno – np. religijnych, związków zawodowych, politycznych, sportowych, młodzieżowych itp. – w najnowszym badaniu EVS w sumie 15 typów). W niektórych edycjach badania (np. w roku 2000) pytano także o nieodpłatną pracę na rzecz tych organizacji. W najnowszej edycji badania w Europie (2008) zadawane są zarówno pytania o członkostwo, jak i o wolontariat. Wyniki tej odsłony zostaną prawdopodobnie udostępnione w roku 2009. EVS i WVS jest bardzo często wykorzystywanym źródłem informacji o międzynarodowym zróżnicowaniu poziomu aktywności społecznej. Doceniając ten fakt, trzeba jednak zauważyć, że w badaniach tych wyniki niektórych krajów są bardziej optymistyczne niż sugerują to wszelkie inne sondaże. Tak jest też w przypadku Polski, gdzie według WVS do organizacji religijnej miał w roku 2005 należeć co trzeci dorosły Polak, do klubu sportowego – 15%, do organizacji kulturalnej lub związków zawodowych – niewiele mniej, do partii politycznej, niemal 10% itp.
- ISSP (*International Social Survey Programme*) – ISSP jest programme międzynarodowej współpracy badaczy – twórców sondaży społecznych z różnych części świata. Służy koordynacji prowadzonych przez nich projektów na poziomie państw narodowych, tak, aby zawierały bloki pytań zadawanych także w innych państwach, umożliwiających porównania międzynarodowe. Twórcy programu poświęcają wiele uwagi, aby zadawane przez w jego ramach pytania sondażowe były istotne i zrozumiałe w każdym z uczestniczących krajów oraz by były przez respondentów rozumiane tak samo, bez względu na język badania. W kolejnych latach opracowywane są zestawy pytań dotyczące konkretnych zagadnień, które następnie włączane są do krajowych przedsięwzięć badawczych (w Polsce i w wielu innych krajach, pytania ISSP włączane są w kwestionariusz tzw. Generalnego Sondażu Społecznego (PGSS)). W każdej edycji uruchamiane są inne bloki tematyczne, z których niektóre są co kilka lat powtarzane z niewielkimi zmianami. Takie rozwiązanie umożliwia poszerzenie tematycznego zakresu programu, a zarazem – w przypadku części modułów – śledzenie zmian w czasie.

¹⁷ Austria, Belgia, Czechy, Dania, Finlandia, Francja, Grecja, Hiszpania, Holandia, Irlandia, Izrael, Luksemburg, Niemcy, Norwegia, Polska, Portugalia, Słowenia, Szwajcaria, Szwecja, Turcja, Węgry, Wielka Brytania, Włochy.

Od roku 1984, ISSP realizowany jest w 43 krajach świata, w tym Polsce¹⁸. Dane z modułów zrealizowanych między rokiem 1985 i 2005 są dostępne w Zentralarchiv w Kolonii (Niemcy), a także w Essex w Wielkiej Brytanii oraz ICPSR w USA. Z punktu widzenia potrzeb DPP MPiPS, najbardziej interesująca jest edycja z roku 2004, która dotyczy „obywatelstwa” (w Polsce zrealizowana w roku 2005). W jej ramach respondentów z krajów uczestniczących w programie pytano m.in. o członkostwo w następujących typach organizacji:

- ✓ Partie polityczne
- ✓ Związki zawodowe, organizacje gospodarcze i profesjonalne
- ✓ Kościoły i organizacje religijne
- ✓ Organizacje sportowe, rekreacyjne i kulturowe
- ✓ Inne organizacje dobrowolne

Co warte odnotowania, w przypadku każdego z tych typów organizacji pytano zarówno o formalne członkostwo, jak i o członkostwo rzeczywiste (połączone z aktywnością), a także o to, czy respondenci należeli do danego typu organizacji w przeszłości. Niestety, w pytaniach o obywatelstwo nie uwzględniono tych odnoszących się do pracy na rzecz organizacji – ani odpłatnej, ani wolontarystycznej. W najbliższych latach (przynajmniej do roku 2009) nie planuje się także powtórnego badania dotyczącego zagadnień związanych z aktywnością obywatelską – co nie znaczy, że w ISSP nie znajdują się pytania istotne dla oceny potencjału trzeciego sektora.

- Eurobarometr: to oficjalne narzędzie do badania opinii publicznej mieszkańców Unii Europejskiej (a czasem także innych krajów Europy, np. kandydujących) na potrzeby Komisji Europejskiej. Badania prowadzone pod tą marką prezentowane są na stronie http://ec.europa.eu/public_opinion/index_en.htm w postaci raportów (nie udostępnia się szeroko surowych danych statystycznych). Dzieli się je na dwa rodzaje: tzw. standardowe Eurobarometry (powtarzalne) oraz Eurobarometry specjalne, poświęcone opiniom na temat specyficznych dziedzin znajdujących się w polu zainteresowania Komisji. Wśród tych ostatnich, zwraca uwagę Eurobarometr 223 pt. „Kapitał społeczny”¹⁹, zawierający pytania dotyczące m.in. siły więzi społecznych i sieci nieformalnych, ale także aktywności w organizacjach społecznych (osobno dla 16 ich typów, przy czym jednak w podstawowym raporcie z badania nie ma na ten temat danych) – zarówno członkostwa, jak i wolontariatu oraz filantropii. Niestety, tylko wybrane pytania na ten temat zostały omówione w raporcie. W ostatnich latach nie opublikowano żadnych nowych raportów na ten temat i trudno powiedzieć, kiedy ponownie stanie się on przedmiotem badania.

2.2. ANALIZA „SYSTEMÓW” ZBIERANIA DANYCH W POSZCZEGÓLNYCH KRAJACH EUROPEJSKICH

Kraje objęte ekspertyzą można podzielić na trzy grupy zróżnicowane pod względem stopnia zaawansowania systemów zbierania danych na temat organizacji pozarządowych oraz podmiotów kościelnych i wyznaniowych (choć te ostatnie niemal w żadnym z analizowanych krajów nie doczekały się poważniejszych badań). Do grupy państw, w których badania sektora pozarządowego mają najdłuższą historię zaliczyć można **Wielką Brytanię i Węgry**. W

¹⁸ Niemcy (od lat dziewięćdziesiątych osobno wchodnie i zachodnie), USA, Wielka Brytania, Australia, Austria, Irlandia, Węgry, Holandia, Włochy, Izrael, Norwegia, Filipiny, Nowa Zelandia, Rosja, Japonia, Bułgaria, Kanada, Czechy, Słowenia, Polska, Szwecja, Hiszpania, Cypr, Francja, Portugalia, Słowacja, Łotwa, Chile, Dania, Brazylia, RPA, Szwajcaria, Wenezuela, Belgia, Finlandia, Meksyk, Tajwan, Korea Południowa, Urugwaj, Chorwacja, Republika Dominikany, Turcja, Chiny.

¹⁹ http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_223_en.pdf

obydwa krajach ciężar zbierania, analizowania i upowszechniania danych na temat organizacji w dużej mierze, choć nie wyłącznie, spoczywa na instytucjach rządowych lub publicznych – w Wielkiej Brytanii jest to Ministerstwo Trzeciego Sektora (Office of Third Sector), zaś na Węgrzech Główny Urząd Statystyczny (Központi Statisztikai Hivatal). Jednocześnie, być może ze względu na długą tradycję i wypracowanie własnych, sprawdzonych metody zbierania danych o trzecim sektorze, ani w Wielkiej Brytanii, ani na Węgrzech, wdrażanie metodologii rachunków satelitarnych nie jest zaawansowane.

W **Wielkiej Brytanii** istnieje wieloletnia tradycja badań nad trzecim sektorem. Najwięcej analiz jest prowadzona nad organizacjami posiadającymi status *charity*. Organizacje te muszą co roku składać obszerne raporty ze swojej działalności, dzięki czemu powstaje obszerna baza danych, zawierająca szczegółowe informacje odnośnie poszczególnych organizacji (prowadzi ją Charity Commission Register, można w niej znaleźć szczegółowe raporty dotyczące wybranych aspektów działań organizacji lub wybranych typów organizacji np. organizacji członkowskich, działających na polu praw człowieka, rezerw finansowych itp. - <http://www.charity-commission.gov.uk/publications/ccpubs3.asp>). W badaniach *charities* rzadko jest uwzględniana forma prawna organizacji (o *status charity* ubiegają się najczęściej następujące podmioty prawne: *trust*, *Unincorporated Association* (stowarzyszenie niezarejestrowane), *Company limited by guarantee* (CLG) oraz *Industrial and Provident Society*), czy też jej pochodzenie – prywatne lub kościelne. Jednocześnie szereg badaczy, w celu przeprowadzenia badań nad całym sektorem, stara się dotrzeć do innego typu organizacji zarejestrowanych, które jednak nie posiadają statusu *charity*, a także do organizacji niezarejestrowanych, ale jak sami przyznają jest to trudne zadanie.

Ośrodkiem rządowym, który koordynuje politykę dla trzeciego sektora jest Office of Third Sector (OTS), stworzone w maju 2006 roku „ministerstwo trzeciego sektora”. Na jego internetowej stronie (http://www.cabinetoffice.gov.uk/third_sector.aspx) znaleźć można m.in. informacje: o prawie i regulacjach związanych ze statusem *charity*, o dostępnych źródłach finansowania, o wolontariacie, filantropii, lokalnym partnerstwie, a także o wynikach badań sektora, w tym np. o rezultatach *State of the Sector Panel Survey* (badania prowadzonego z inicjatywy brytyjskiego rządu, w ramach którego w latach 2003 – 2008 przebadano ok. 5.600 organizacji) czy *Citizenship Survey* (badania realizowanego w 2005 roku już po raz trzeci, na próbie ok. 10.000 obywateli Anglii i Walii na zlecenie dwóch ministerstw - Department for Communities and Local Government i Office of the Third Sector, a dotyczącego takich kwestii jak poziom formalnego i nieformalnego wolontariatu, motywacje i bariery partycypacji społecznej, filantropia).

Jednak badaniem organizacji i aktywności obywatelskiej nie zajmuje się wyłącznie Office of Third Sector – bardzo ważny wkład mają tu same organizacje, m.in.: The National Council for Voluntary Organisations (<http://www.ncvo-vol.org.uk/research/index.asp?id=1195>), który prowadzi badania nad kondycją sektora i regularnie wydaje opisującą ją publikacje – *The UK Voluntary Sector Almanac*; Institute for Volunteering Research (<http://www.ivr.org.uk/>) zajmujący się głównie kwestiami wolontariatu i filantropii, a w badaniach uwzględnia nie tylko tzw. *charities*, ale także organizacje pozarządowe związane z sektorem publicznym; The Community Development Foundation (<http://www.cdf.org.uk/default.asp>) prowadzący badania nad organizacjami na poziomie lokalnym (np. Survey of community development workers in the UK).

W najbliższym czasie zostanie uruchomiony **Third Sector Research Centre**, finansowany ze środków publicznych i prywatnych (deklarowany budżet ma wynosić £10.25 milionów), a kierowany przez Birmingham University i inne ośrodki akademickie. Instytut

badawczy ma prowadzić całościowe badania nad trzecim sektorem, a także ekonomią społeczną, relacjami organizacji pozarządowych ze środowiskiem lokalnym.

Ponadto przy współpracy z OTS, ESRC, The Government for Scotland i Carnegie UK Trust powstaje **Centre for Charitable Giving and Philanthropy** (City University of London, Cass Business School) – centrum badań i wymiany informacji na temat filantropii. Będzie zbierało dane na ten temat, prowadziło własne badania, zbierało informacje, promowało tzw. dobre praktyki.

Na **Węgrzech** prawną definicją organizacji nonprofit obejmuje: fundacje, fundacje publiczne (public foundations), przedsiębiorstwa pożytku publicznego (public benefit companies), przedsiębiorstwa nonprofit (nonprofit enterprises), stowarzyszenia prawa publicznego (public law associations), fundusze ubezpieczeń wzajemnych (voluntary mutual insurance funds) oraz organizacje społeczne (social organisations), których funkcjonowanie reguluje prawo o stowarzyszeniach. (por. **15 years in nonprofit statistics**, Renáta Nagy – István Sebestény; *tekst przygotowywany do publikacji, przewidywany termin – listopad 2008*).

Węgry przez ekspertów zostały uznane za kraj z modelowym systemem zbierania danych na temat trzeciego sektora. Badania te mają w tym kraju imponująco długą tradycję - pierwszy powszechny spis stowarzyszeń planowano w 1848 roku. **Központi Statisztikai Hivatal (KSH)** węgierski Główny Urząd Statystyczny, od 15 lat prowadzi rachunki satelitarne trzeciego sektora - zbiera informacje na temat jego struktury i kondycji finansowej (w tym także dane na temat podmiotów wyznaniowych i kościelnych). Stosowane są standardy i system kategoryzowania SNA (System of National Accounts) oraz jego europejskiej wersji, ESA (European System of Accounts), które dzielą podmioty na pięć kategorii (non-financial corporations sector, the financial corporations sector, the general government sector, the households sector and nonprofit institutions serving households (NPISH)).

„Nie ma potrzeby zbierania tych danych przez inne instytucje czy organizacje” – mówi dr Eva Kuti, wieloletnia szefowa departamentu zajmującego się NGO-sami w KSH. Dane te są jednak prezentowane w języku węgierskim i rozproszone (dane nt. organizacji nonprofit znajdują się w szerszym zbiorze przedsiębiorstw). István Sebestény z Section on the Voluntary Sector Statistics KSH poinformował nas, że trwają prace nad wyodrębnieniem tych danych (nt trzeciego sektora) i umieszczeniem ich na stronach internetowych. Znajda się tam: raporty do pobrania ze strony oraz tabele statyczne i dynamiczne, tj takie, które użytkownik może generować sam wedle potrzeb i zainteresowań. Całość ma być gotowa w przyszłym roku. Ze szczegółami metodologicznymi tego przedsięwzięcia można się będzie zapoznać w listopadowym numerze anglojęzycznego pisma Hungarian Statistical Review (tekst „15 years of nonprofit statistics”, którego autorem będzie m.in. István Sebestény).

Na Węgrzech istnieje też wiele organizacji i stron internetowych udzielających informacji i prezentujących dane na temat trzeciego sektora, jednak są one dostępne po węgiersku (por. http://www.columbia.edu/~ef305/nonprofit_links.html#CEE).

Drugą grupę państw stanowią **Czechy, Francja, Belgia i Włochy**. We wszystkich w badania i analizę stowarzyszeń, fundacji i podmiotów kościelnych i wyznaniowych zaangażowane są zarówno podmioty publiczne (urzędy statystyczne), placówki akademickie, jak i same organizacje. Ww. kraje należą również do grupy państw, w których wdrażana jest ONZ-towska metodologia rachunków satelitarnych i opublikowano już pierwsze rezultaty jej stosowania.

Prawo **belgijskie** wyróżnia w trzecim sektorze następujące podmioty – stowarzyszenia (les associations sans but lucratif (ASBL), les associations internationales sans but lucratif (AISBL), les associations de fait)²⁰ oraz fundacje (fondations d'utilité publique²¹). Te ostatnie są stosunkowo nieliczne. Często w badaniach uwzględniane są także podmioty ekonomii społecznej, niezależnie od formy prawnej.

Ważne źródła danych, które tworzą funkcjonujący w Belgii system zbierania i upowszechniania wiedzy o sektorze, to: Universite de Liege – źródło prezentuje dane ogólne o stowarzyszeniach, ekonomii społecznej, wolontariacie itp., zawiera zarówno raporty z badań jak i analizy teoretyczne, zapewnia wygodny system wyszukiwania publikacji na temat trzeciego sektora (http://www.ces-ulg.be/index.php?id=5&no_cache=1); Institut National de Statistique - udostępnia dane ekonomiczne i populacyjne (<http://www.statbel.fgov.be/>); Centre for Civil Society Studies (JHU) - publikuje dane przygotowane we współpracy z belgijskimi partnerami dostępne bezpośrednio na stronie w formacie pdf (<http://www.jhu.edu/ccss/unhandbook/findings.html>).

Ostatnie z wymienionych źródeł publikuje wyniki analiz zbieranych w ramach rachunków satelitarnych. Belgia należy do krajów, które najwcześniej rozpoczęły eksperymenty z rachunkiem satelitarnym dla organizacji non-profit. Obecnie, należy do awangardy zwolenników modyfikacji jego oryginalnej wersji, tak, aby uwzględniała ona całe spektrum „ekonomii społecznej”, nie ujęte w całości w pierwotnej propozycji.

Pierwsza wersja belgijskiego rachunku satelitarnego (przygotowany w roku 2001, we współpracy pomiędzy Belgijskim Urzędem Statystycznym i Uniwersytetem w Liege) objął następujące grupy podmiotów: stowarzyszenia (ASBL), stowarzyszenia zawodowe, organizacje międzynarodowe (AISBL), fundacje, organizacje religijne, związki zawodowe, partie polityczne. Nie uwzględniono – obok wspomnianych wyżej segmentów ekonomii społecznej (spółdzielni, towarzystw wzajemnych) – organizacji związanych instytucjonalnie ze strukturami państwa, niekomercyjnych funduszy emerytalnych, - co chyba najważniejsze – jednostek nie zatrudniających pracowników (ze względu na brak odpowiednich danych). W porównaniu do niektórych innych prób, miał on więc relatywnie skromny zasięg – tym bardziej, że w pierwotnej wersji nie obejmował także szacunków wartości pracy wolontarystycznej.

Pierwsze doświadczenia związane z konstruowaniem rachunku satelitarnego wykorzystano w roku 2007, kiedy to opublikowano wyniki pierwsze oficjalne wyniki, za lata 2000-2004. Innowacje w stosunku do tej metodologii ONZ dotyczyły m.in: ograniczenia się wyłącznie do organizacji zatrudniających pracowników, wyłączenie poza nawias rachunku niepublicznych jednostek naukowych i edukacyjnych oraz rezygnację z klasyfikacji ICNPO, na korzyść nowej klasyfikacji N-ISBL, łączącej system ICNPO z klasyfikacją NACE. Przygotowując rachunek korzystano tylko z tych danych, które już są w orbicie statystyki publicznej, i używane są dla potrzeb rachunków narodowych. Można wśród nich wymienić: rejestr podmiotów gospodarczych, rejestr podmiotów non-profit (ok. 16.000 podmiotów), wyniki standardowego układu rachunków narodowych (np. dla sektora s.15), dane administracyjne na temat zatrudnienia, podatku VAT, budżetów jednostek sektora publicznego, sprawozdań rocznych sporządzanych przez szpitale), a także dane sondażowe (coroczny sondaż przeprowadzany wśród organizacji non-profit (a ściślej – ich części – ASBL), sondaż na temat wolontariatu przeprowadzony w roku 2001).

²⁰ Za “Le secteur associatif en Belgique: Une analyse quantitative et qualitative” str. 69

<http://www.jhu.edu/ccss/unhandbook/docs/2008%20belgium.pdf>

²¹ Tamże.

W **Czechach** nie ma jednego uspołnionego prawa dotyczącego organizacji pozarządowych. Oprócz fundacji (Kodeks Cywilny 1991) czeskie prawo rozróżnia stowarzyszenia obywatelskie, do których zaliczane są związki zawodowe, ale nie kościoły ani partie polityczne.

Czesi później niż np. Węgrzy rozpoczęli systematyczne badania trzeciego sektora. W ich własnej ocenie, jeszcze w 2005 roku obszar ten był tzw. „terra incognita”. Po jednorazowym badaniu w ramach projektu Johns Hopkins University (1995), nie prowadzono poważniejszych analiz aż do roku 2003. Wtedy powstało CVNS (Centre for Nonprofit Sector Research) nastawione na długofalowe badania NGO-sów, prowadzone głównie pod kątem ich struktury finansowej. Najnowsze badania CVNS są dostępne po angielsku („Mapping the Czech Nonprofit Sector” z września 2006 r.). W 2004 Czesi uczestniczyli w CSI Project CIVICUSA (współpraca Civil Society Development Foundation i Wydziału Społeczeństwa Obywatelskiego na Uniwersytecie Karola, zał. w 2000r.).

Czeski Główny Urząd Statystyczny prowadzi rachunki satelitarne dla organizacji pozarządowych (stosując metodologię UN Handbook on Non-Profit Institutions in the System of National Accounts) – do tej pory opublikował 5 raportów za lata 2002-2007 (w skróconej wersji) W październiku 2008 mają zostać uaktualnione. Obecnie w sposób długofalowy dane nt trzeciego sektora zbierają w Czechach dwie instytucje: CSU i CVNS.

We **Francji** organizacjami pozarządowymi zajmuje się Le Ministère de la Santé, de la Jeunesse, des Sports et de la Vie Associative, które jest jednocześnie największym źródłem danych.

„Vie associatif” (sektor stowarzyszeniowy) obejmuje stowarzyszenia (associations, associations sans le but lucratif) a także o wiele mniej liczne fundacje (fondations). We Francji bardzo rozwinięte są organizacje działające, według przyjętych przez nas normy, na obrzeżach trzeciego sektora – na przykład mutualités, czyli organizacje wzajemnościowe, a w tym towarzystwa ubezpieczeniowe. Jednak w większości francuskich opracowań nie różnicuje się sektora pozarządowego ze względu na formę prawną, ale na organizacje, które zatrudniają pracowników i takie, które ich nie mają.

Na stronie internetowej prowadzonej przez Le Ministère de la Santé, de la Jeunesse, des Sports et de la Vie Associative (www.associations.gouv.fr) znaleźć można podstawowe dane o stowarzyszeniach we Francji, dostępne są one w postaci publikacji lub treści stron. Francuski instytut podlegający Ministerstwu Finansów i Zatrudnienia (INSEE) prowadzi badania dotyczące m.in. uczestnictwa w stowarzyszeniach i innych organizacjach związanych z ekonomią społeczną. Dane dostępne w całości na stronie internetowej w postaci publikacji lub surowych danych w formacie excel (<http://www.insee.fr/>). INSEE prowadzi też (od 1973 roku) rejestr przedsiębiorstw i instytucji, w którym muszą zarejestrować się także organizacje pozarządowe (Système Informatique pour le Répertoire des Entreprises et de leurs Établissements, SIRENE), w którym dostępne są dane teledadresowe. Podstawowe dane są dostępne przez Internet za opłatą (http://www.sirene.tm.fr/accueil/page_accueil.asp). Instytut w latach 1959 – 2007 zbierał też dane ekonomiczne o organizacjach not-for-profit (Institutions sans but lucratif) na potrzeby rachunku satelitarnego (<http://www.insee.fr/fr/themes/comptes-nationaux/souschapitre.asp?id=35>).

We Francji badania organizacji prowadzą też przedstawiciele sektora, np. ADDES – stowarzyszenie prowadzące badania ad hoc, służące zebraniu informacji o zatrudnieniu, dochodach, działalności organizacji, które są następnie dostępne w postaci bezpłatnych publikacji na stronie internetowej stowarzyszenia (<http://www.addes.asso.fr/>).

Włoski Kodeks Cywilny z 1942 roku wyróżnia następujące formy prawne organizacji pozarządowych: stowarzyszenia (associazioni), fundacje (fondazioni), spółdzielnie (cooperative sociali). Późniejsze akty prawne wyodrębniły m.in. organizacje pozarządowe, organizacje wolontarystyczne, spółdzielnie. Istnieje też baza fundacji (Centro Documentazione Fondazioni), przeszukiwalna ze względu na nazwę, typ działalności podmiotów, region <http://www.fondazioni.it/>.

Włochy uczestniczą w programie UN Handbook Project wdrażania rachunków satelitarnych prowadzonym przez Johns Hopkins University. ISTAT, włoski główny urząd statystyczny, publikuje obszerne opracowania nt. organizacji trzeciego sektora (w formie streszczeń płatnych publikacji dostępnych on-line <http://www.istat.it/istituzioni/associazioni/>). Dotyczą one struktury, typów, rozmieszczenia regionalnego, zasobów ludzkich oraz finansowych organizacji i tworzone są na podstawie pochodzące zarówno z sondaży prowadzonych ad hoc jak i z powszechnych spisów organizacji, jednak dostępne są jedynie po włosku. Organizacje definiowane są wg Systemu Rachunków Satelitarnych (NSA, 1993). Na przyszły rok planowany jest powszechny spis organizacji non-profit.

Większość dostępnych danych/tekstów publikowana jest w języku włoskim.

Ostatnią grupę, spośród opisywanych w ekspertyzie państw, stanowią **Niemcy i Rumunia**. Do grupy tej zaliczyć należy też **Polskę**. Są to kraje, w których instytucje publiczne zajmują się przede wszystkim prowadzeniem, mniej lub bardziej rozproszonych, rejestrów organizacji, zaś badania i bardziej pogłębione analizy prowadzone są przez przedstawicieli sektora, czasami instytucji akademickich. Charakter działań organizacji wpływa na mniejszą stabilność i zasięg systemów zbierania i upowszechniania danych na temat sektora pozarządowego funkcjonujący w tych krajach.

W **niemieckim** prawie funkcjonują fundacje (“Stiftungen”) i stowarzyszenia (“ideelle Vereinigungen”). Ale regulacje dotyczące tych podmiotów funkcjonują osobno w kodeksie cywilnym i prawie podatkowym (status pożytku publicznego reguluje prawo podatkowe). Legislacja tej dziedziny leży w kompetencji landów – rejestry organizacji prowadzone są w ok. 600 sądów municypalnych. Niemcy wdrażają obecnie projekt jednej bazy danych, łączącej dane z obecnie rozproszonych baz prowadzonych przez organizacje pozarządowe (GuideStar Project).

Zdaniem prof. Karla Birkholzera z EMES, niemiecki Główny Urząd Statystyczny ([Statistisches Bundesamt Deutschland](#)), nie rozróżnia podmiotów trzeciego sektora od pozostałych działających na rynku. „Nie ma oficjalnych statystyk nt trzeciego sektora i NGO-sów, ani ekonomii społecznej. Niemcy należą do tej grupy państw UE, które całkowicie ignorują istnienie systemu ekonomicznego funkcjonującego poza sektorem prywatnym i państwowym, choć organizacje mają tu 150-letnią tradycję, dają zatrudnienie 2.5 milionom Niemców, a wspiera je swą pracą trzy razy tyle wolontariuszy. Z tego powodu trudno mówić o jednorodnej polityce rządu w stosunku do organizacji, co ma tę zaletę, że sektor pozostaje w pełni niezależny od interwencji administracji publicznej.” (Karl Birholzer).

[Statistisches Bundesamt Deutschland](#) od niedawna prowadzi analizy zachowań charytatywnych w oparciu o zeznania podatkowe, co może świadczyć o stopniowej zmianie tego nastawienia (ale statystyki tego typu nie zawierają informacji o organizacjach i ich działaniach).

Głównym źródłem danych jest więc w Niemczech sam sektor, lecz dane są rozproszone. W latach 2000-2002 na zlecenie i z funduszy Ministerstwa Edukacji zostało przeprowadzone badanie „Economic, Organisational and Social Aspects of the Third Sector in Germany”, ale go nie kontynuowano. W proces tworzenia wiedzy na temat sektora zaangażowane są też niemieckie wyższe uczelnie - kursy poświęcone organizacjom nonprofit (w tym kościelnym) prowadzone są na kilkunastu wydziałach.

Rumuńskie Ministerstwo Sprawiedliwości (<http://www.just.ro/>) prowadzi rejestr organizacji (trzeci sektor w Rumunii składa się ze stowarzyszeń i fundacji, które mogą uzyskać status PBO podobny do polskiego statusu organizacji pożytku publicznego), którego zawartość dostępna jest w formacie PDF w podziale na formę prawną organizacji.

Jednocześnie w internecie dostępna jest baza organizacji pozarządowych (aktualizowana przez same organizacje - dane teleadresowe, forma prawna organizacji, główne cele, projekty). Baza ta jest elementem portalu Romania Development Gateway, w którym znaleźć można zbiór dokumentów informujących o trzecim sektorze (<http://ro-gateway.ro/node/185810/ongsearch>).

Jednym z głównych źródeł danych dotyczących sektora pozarządowego w Rumunii jest Fundatiei pentru Dezvoltarea Societatii Civile (Fundacja na rzecz rozwoju społeczeństwa obywatelskiego), która prowadzi badania i zbiera analizy odnośnie trzeciego sektora – finansowania i filantropii, zmian prawnych, definicji trzeciego sektora w Rumunii. Część starszych publikacji dostępna jest także po angielsku na stronie <http://www.fdsc.ro/pagini/>. Fundacja była w latach 2003-2005 zaangażowana w realizację projektu Civil Society Index (http://www.civicus.org/media/CSI_CzechRep_Country_Report.pdf), obecnie prowadzi portal stanowiący platformę informacyjną dla organizacji pozarządowych i administracji publicznej. Zbiera ona badania realizowane przez różne instytucje, głównie FDSC, ale także inne (na przykład raport „Exista participare publica in Romania?” z badania zrealizowanego w 2006 roku przez Centrul de Resurse si Participare Publica).

3. WNIOSKI I REKOMENDACJE DOTYCZĄCE PORÓWNYWANIA DANYCH NA TEMAT POLSKIEGO TRZECIEGO SEKTORA W PERSPEKTYWIE EUROPEJSKIEJ

Próba sformułowania rekomendacji dotyczących porównywania danych na temat polskiego trzeciego sektora w perspektywie europejskiej napotyka szereg trudności, które warto w tym miejscu zasygnalizować.

Problemy związane z brakiem dostępu do danych (lub ograniczeniami w tym zakresie):

- W przypadku wielu źródeł danych (np. wyniki projektu JHCP lub rachunków satelitarnych) nie ma dostępu do danych na temat poszczególnych podsektorów (przypadek organizacji kościelnych).
- Zarówno w Polsce, jak i w innych krajach UE nie ma wiarygodnych źródeł danych na temat udziału organizacji w wykorzystaniu funduszy europejskich.
- Brakuje też danych o podmiotach kościelnych i wyznaniowych, których często nie dotyczą obowiązki rejestracji (w oficjalnych rejestrach) i sprawozdawczości.
- Wiele do życzenia pozostawiają też dane na temat współpracy między administracją i organizacjami. Są one często trudne do porównania, ze względu na znaczący wpływ regulacji dotyczących funkcjonowania sektora w poszczególnych krajach.

Problemy związane z zidentyfikowanymi źródłami danych w poszczególnych krajach:

- Porównania są uprawnione w przypadku danych zbieranych w oparciu o metodologie międzynarodowe, jednak często w ich przypadku mamy do czynienia z uproszczeniami i ograniczeniami, a więc rodzi się pytanie, czy porównania te są rzeczywiście uprawnione?
- Istotnie na porównywalność danych mogą wpływać różnice w instytucjonalnej definicji sektora przyjmowana w projektach JHCP i rachunkach satelitarnych w poszczególnych krajach, o których była mowa przy okazji opisu tych projektów.

Słabość zidentyfikowanych systemów zarządzania danymi:

- W analizowanych krajach w zasadzie nie istnieje coś takiego jak elektroniczne systemy zarządzania danymi o sektorze jako całości.
- Pomimo, że w różnych krajach w zbieranie danych zaangażowane są zarówno organy publiczne jak i pozarządowe, to wiedza na temat organizacji jest rozproszona. Za godne zastanowienia inspiracje dla budowy tego rodzaju system można uznać np. brytyjskie NCVO, Charity Commission czy Guidestar, choć to również są rozwiązania o charakterze cząstkowym.

Pomimo wyżej opisanych trudności, na podstawie analizy zgromadzonych źródeł danych można zaproponować wskaźniki, które wydają się optymalne z punktu widzenia międzynarodowych porównań. W dużej mierze bazują one na dostępnych źródłach danych – dużych międzynarodowych projektach. Ich wybór z jednej strony podyktowany jest chęcią uniknięcia problemów wynikających z różnic metodologicznych, a z drugiej wynika z faktu, że w większości krajów objętych analizą nie prowadzi się badań sektora na dużą skalę (np. zbliżoną do skali badań prowadzonych w Polsce przez Stowarzyszenie Klon/Jawor).

Kluczowe wskaźniki dotyczą struktury sektora w kategoriach liczby organizacji, jego zasobów ludzkich i finansowych, profilu działalności oraz źródeł zasilania. Te charakterystyki z większą lub mniejszą precyzją można odtworzyć dla niemal wszystkich krajów Europy.

Zestaw wskaźników, które pozwalają na przeprowadzenie międzynarodowych porównań.

Stowarzyszenia i fundacje

Potencjał sektora (struktura)

- liczba organizacji
- liczba organizacji per capita
- struktura - liczba fundacji / liczbę stowarzyszeń
- liczba członków organizacji (i % dorosłej populacji)
- liczba (i %) członkostw
- liczba i % dorosłej ludności zaangażowanej w wolontariat na rzecz organizacji
- liczba wolontariuszy w organizacjach (nie mylić z liczbą mieszkańców danego kraju będących wolontariuszami)
- Zatrudnienie - FTE (Full Time Equivalents)
- wkład pracy wolontariuszy mierzony pieniędznie (imputed volunteer labour)
- wkład pracy wolontariuszy mierzony godzinami pracy (w przeliczeniu na pełne etaty)
- produkcja sektora jako % PKB

- Przychody typowej organizacji (przeciętna, mediana)
- CSI (Civicus) - wskaźnik zbiorczy dla wymiaru "struktura"
- NGO sustainability index

Współpraca z administracją publiczną

- % organizacji pozyskujących środki publiczne (rządowe i samorządowe)
- % środków publicznych (rządowych i samorządowych) w całości przychodów sektora
- wydatki na usługi organizacji jako % ogółu wydatków publicznych (rządowych i samorządowych)
- wielkość środków publicznych przekazanych organizacjom (np. w Euro lub USD)
- CSI - phase 1 2003-2006 (Civicus) - wartość wskaźnika 2.6

Rola w realizacji polityki europejskiej (FS)

- % organizacji uczestniczących w realizacji projektów europejskich/ posiadających przychody za źródeł UE
- % udział organizacji w wydatkach z funduszy strukturalnych
- % środków europejskich w całości przychodów sektora

Podmioty kościelne i wyznaniowe

Potencjał sektora (struktura)

- liczba organizacji
- liczba członków organizacji (i % dorosłej populacji)
- liczba (i %) członkostw
- liczba i % dorosłej ludności zaangażowanej w wolontariat na rzecz organizacji
- Liczba wolontariuszy w organizacjach (nie mylić z liczbą mieszkańców danego kraju będących wolontariuszami)
- Zatrudnienie - FTE (Full Time Equivalents)
- produkcja sektora jako % PKB
- wkład pracy wolontariuszy mierzony pieniężnie (imputed volunteer labour)

Współpraca z administracją publiczną

- % organizacji pozyskujących środki publiczne
- % środków publicznych (centralnych i samorządowych) w całości przychodów sektora
- wydatki na usługi organizacji jako % ogółu wydatków publicznych (rządowych i samorządowych)
- wielkość środków publicznych przekazanych organizacjom

Rola w realizacji polityki europejskiej (FS)

- % organizacji uczestniczących w realizacji projektów europejskich
- % udział organizacji w wydatkach z funduszy strukturalnych
- % środków europejskich w całości przychodów sektora

Szczegółowe informacje o dostępnych danych dla powyższych wskaźników w poszczególnych krajach (a także, gdzie to było możliwe, ich wartości – szczególnie dla źródeł, które autorom ekspertyzy wydały się najaktualniejsze lub najlepiej spełniające wymogi porównywalności) znajdują się w matrycy stanowiącej załącznik nr 2.

W matrycy odniesiono się też do istniejących ograniczeń w porównywalności danych, wynikających m.in. z problemów metodologicznych.

Końcowe rekomendacje

W przyszłości, największe nadzieje na pozyskanie porównywalnych danych dot. kondycji sektora w różnych krajach Europy, należy wiązać z Rachunkiem Satelitarnym Sektora Non-profit (o ile zostanie rozwinięty do swojej pełnej postaci, uwzględniającej dane na temat struktury sektora non-profit).

Pozyskanie danych na temat poszczególnych podsektorów i aspektów ich kondycji interesujących dla zleceniodawcy będzie prawdopodobnie wymagać intensywnych zabiegów i kontaktów z instytucjami gromadzącymi dane nt organizacji non-profit (dot. to w szczególności zagadnień związanych z kondycją organizacji kościelnych i wyznaniowych, a także danych o udziale sektora non-profit w realizacji programów europejskich). Obecnie bowiem dane te bądź nie są w ogóle zbierane, bądź nie są wyodrębniane i publikowane osobno. W szczególności zaleca się nawiązanie kontaktu z Departamentem Badań Społecznych GUS oraz ISKK-SAC – instytucjami bezpośrednio zaangażowanymi w opracowywanie rachunku satelitarnego dla sektora non-profit w Polsce.

5. ZAŁĄCZNIKI

5.1. ZAŁĄCZNIK 1. OPISY ŹRÓDEŁ DANYCH W POSZCZEGÓLNYCH KRAJACH I W EUROPIE

BELGIA

Źródła danych nt. struktury stowarzyszeń, fundacji, podmiotów wyznaniowych i kościelnych

- **I'Institut National de Statistique** - główny urząd statystyczny Belgii, dane populacyjne (struktura przedsiębiorstw, w tym dane o ASBL, dane o wykorzystaniu czasu, a w tym dane o uczestnictwie w stowarzyszeniach) <http://www.statbel.fgov.be/>
 - dane o zatrudnieniu i dochodach stowarzyszeń według klasyfikacji NACE http://statbel.fgov.be/press/pr053_fr.asp
- **Banque Nationale de Belgique – Comptes nationaux** – publikuje co pół roku badania satelitarne trzeciego sektora. http://www.nbb.be/pub/05_00_00_00_00/05_04_00_00_00/05_04_07_00_00.htm?l=en
- **Banque-carrefour des Entreprises (BCE)** – udostępnia wyszukiwarę przedsiębiorstw w tym także tzw. **personne morale**, a w tym także organizacji pozarządowych. Prezentowane są dane teleadresowe, a także rodzaj aktywności według klasyfikacji NACE. http://kbo-bce-ps.mineco.fgov.be/ps/kbo_ps/kbo_search.jsp?lang=fr&dest=ST
- **Centre for Civil Society Studies, JHU** <http://www.jhu.edu/ccss/unhandbook/findings.html>
 - “Le secteur associatif en Belgique: Une analyse quantitative et qualitative” (2008, 2005) – badanie przeprowadzane we współpracy z Fondation Roi Baudouin, ale tu dostępne w pełnej wersji tekstowej. Podstawowe opracowanie odnośnie trzeciego sektora w Belgii.
- **Centre d'Economie Sociale, Universite de Liege** – źródło prezentuje dane ogólne o stowarzyszeniach, ekonomii społecznej, wolontariacie itp. Zawiera zarówno raporty z badań jak i analizy teoretyczne. Wygodny system wyszukiwania publikacji naukowych na temat trzeciego sektora. http://www.ces-ulg.be/index.php?id=5&no_cache=1
- **Réseau Belge de Fondations** – organizacja pozarządowa, informacje na stronie są skierowane głównie do fundacji, ale zawierają szczegółowe dane odnośnie zmian w prawie, zagadnień fiskalnych.
 - „Les fondations en Belgique – Profil du secteur“ (2004) – aktualne badanie belgijskich fundacji <http://www.reseaufondations.be/fr/home.php>
- **Fédération des associations de coopération au développement (ACODEV)** – organizacja pozarządowa, federacja wewnątrz trzeciego sektora, zawiera na swojej stronie kilka ciekawych publikacji, przykładowe poniżej <http://www.acodev.be/spip.php?article733>

- „Les stratégies des ONG. Synthèse des études et évaluations sur le secteur (2004 - 2006)” – analiza kilkunastu ewaluacji programów różnych organizacji pozarządowych
- „L’approche genre dans les ONG, résultats d’enquête et recommandations” (Sandra González Altea, 2006) – płeć i gender mainstreaming w trzecim sektorze
- **Service Public Federal de Programmation Intégration Sociale (SPP I.S.)** – serwis rządowy poświęcony pomocy społecznej, zawiera szczegółowe dane o beneficjentach (np. ile osób znalazło pracę w ośrodkach ekonomii społecznej). Dane z lat 2000 – 2008 rozproszone w różnych hasłach. http://www.mi-is.be/index_fr.htm.
<http://www.socialeconomy.be/>
- **Socialeconomy.be** – portal rządowy skierowany do podmiotów ekonomii społecznej, oraz osób zainteresowanych tą tematyką, zawiera informacje odnośnie finansowania, zatrudnienia, otoczenia prawnego itp. http://www.socialeconomy.be/FR/homepage_fr.htm
- **ConcertES** – platforma informacyjna stworzona w 2007 r. w celu zbierania i udostępniania danych na temat podmiotów ekonomii społecznej w Wallonii (francuskojęzyczna część Belgii)
<http://concertes.be/>
- „Cartographie de l'économie sociale en Wallonie” – analiza przekrojowa i opis organizacji ekonomii społecznej w Wallonii – forma prawna, podejmowane działania, formy działań.
- **King Baudouin Foundation** – belgijska fundacja, partner w różnych przedsięwzięciach dotyczących badań i wspierania trzeciego sektora w Belgii. <http://www.kbs-frb.be/index.aspx?LangType=1033>

Źródła danych nt relacji organizacji z administracją państwową

- **Centre d'Economie Sociale, Universite de Liege** – Analizy stanu prawnego, stosunków władza a trzeci sektor. http://www.ces-ulg.be/index.php?id=5&no_cache=1
- **Confédération des Entreprises non marchandes (CENM)** - konfederacja podmiotów not-for-profit, zawiera opracowania także statystyczne na temat tej części trzeciego sektora. <http://www.cspo-cenm.be/fr/Accueil/index.htm>
 - „Monde politique et secteur associatif en Belgique” (2006) – analiza przygotowana przez King Baudouin Foundation, ale dostępna na tej stronie.

Źródła danych nt roli organizacji pozarządowych w wykorzystywaniu Funduszy strukturalnych

- **Komisja Europejska** – przygotowuje mapę wykorzystania funduszy strukturalnych w całej Europie w tym także w Belgii (w podziale na regiony), która będzie na bieżąco uzupełniana, gdy kraj ten opublikuje kolejne listy beneficjentów, uaktualniane co kwartał (m.in. wartość środków, rodzaj programu, nazwa organizacji): http://ec.europa.eu/regional_policy/country/commu/beneficiaries/index_be_en.htm

Źródła danych nt. struktury stowarzyszeń i fundacji

- **NGO Sustainability Index 2007** (zbiorcze dane obejmujące stowarzyszenia, fundacje i podmioty kościelne i wyznaniowe nt.liczby organizacji, infrastruktury sektora, kondycji finansowej i organizacyjnej, źródeł finansowania)

http://www.usaid.gov/locations/europe_eurasia/dem_gov/ngoindex/2007/czech.pdf

- **CSU** – (Główny Urząd Statystyczny) prowadzi rachunki satelitarne dla organizacji pozarządowych – zbiorcze dane dla wszystkich podmiotów trzeciego sektora nt ich przychodów, wydatków, etc

http://dw.czso.cz/pls/roценка/roценкаvyber.satelit_cas?mylang=EN

http://dw.czso.cz/pls/roценка/roценка.indexnu_en_sat

(metodologia UN Nonprofit Handbook Project:

http://www.jhu.edu/ccss/unhandbook/docs/SANPI_an.pdf

- Pospíšil, M., and Rosemayer, T. The Nanny State Rules OK: the Government and the Nonprofit Sector in the Czech Republic (zatrudnienie w całym sektorze, stowarzyszenia podane łącznie z kościołami i partiami politycznymi)

http://www.e-cvns.cz/soubory/Arnova_contribution_finalfinal.pdf

- **Katedra studií občanské společnosti**, Univerzita Karlova – Fakulta humanitních studií (Wydział Badań Społeczeństwa Obywatelskiego na Uniwersytecie Karola w Pradze prowadzony przez Marie Dohnalová, katedra uczestniczyła w projekcie Indeks Społeczeństwa Obywatelskiego CIVICUS-a)

http://www.fhs.cuni.cz/kos/index.php?option=com_content&task=view&id=78&Itemid=91

Link do anglojęzycznych publikacji wykładowców tego wydziału z lat 2002-2006:

http://www.fhs.cuni.cz/kos/kestazeni/INFO_o_KSOS_ANG.doc

- “AN ASSESSMENT OF CZECH CIVIL SOCIETY IN 2004: after fifteen years of development” **CIVICUS Civil Society Index** Report for the Czech Republic, Tereza Vajdová, Prague 2005

http://www.civicus.org/media/CSI_CzechRep_Country_Report.pdf

(jaki % obywateli należy do organizacji, jakie jest rozmieszczenie regionalne organizacji, dane nt współpracy między organizacjami, subiektywna ocena środków finansowych, którymi organizacje dysponują, human resources, jaki procent zatrudnia płatnych pracowników, dane tn. wyposażenia i dostępu do nowych technologii.

- **CVNS** – Centrum pro výzkum neziskového sektoru (Centre for Nonprofit Sector Research <http://www.e-cvns.cz/en/>)

„**Mapping the Czech Nonprofit Sector**”, Miroslav Pospíšil, wrzesień 2006

http://www.e-cvns.cz/soubory/1Pospisil2005_Mapping.pdf

(liczba i finanse organizacji i podmiotów wyznaniowych i kościelnych, środki przekazane z budżetu państwa organizacjom – foundation like organisations- podmiotom wyznaniowym i kościelnym.

- **Brhlíková, Petra. The Nonprofit Sector in the Czech Republic**, 2004 (struktura wg form prawnych, liczba podmiotów, zatrudnienie w sektorze, wolontariat, finansowanie)

<http://home.cerge-ei.cz/brhlikova/npos/DPBrhlikova.pdf>

- **The Johns Hopkins Comparative Nonprofit Sector Project**, 1999 (siła robocza, wydatki, przychody organizacji [Defining the Nonprofit Sector: The Czech Republic](#) - CNP Working Paper (1998), "Czech Republic", GLOBAL CIVIL SOCIETY, DIMENSIONS OF THE NONPROFIT SECTOR, Vol. I (1999) [English](#) (dane ekonomiczne są wątpliwej jakości).

Źródła danych nt. współpracy organizacji z administracją publiczną

- **NGO Sustainability Index 2007** (zbiorcze dane obejmujące stowarzyszenia, fundacje i podmioty kościelne i wyznaniowe nt. publicznych źródeł ich finansowania)
http://www.usaid.gov/locations/europe_eurasia/dem_gov/ngoindex/2007/czech.pdf
- Pospíšil, M., and Rosemayer, T. "The Nanny State Rules OK: the Government and the Nonprofit Sector in the Czech Republic" (środki przekazane całemu sektorowi z budżetu centralnego i b. samorządowych za rok 2004, w podziale na pola działań organizacji)
http://www.e-cvns.cz/soubory/Arnova_contribution_finalfinal.pdf
- Frič, Pavol. The third sector and the policy process in the Czech Republic, LSE Working Papers, October 2005.
<http://www.lse.ac.uk/collections/TSEP/OpenAccessDocuments/6TSEP.pdf>
- Frič, P. Political Developments after 1989 and their Impacts on the Nonprofit Sector
http://www.ngoschool.ru/doc/ngo/13_Political.pdf
- "AN ASSESSMENT OF CZECH CIVIL SOCIETY IN 2004: after fifteen years of development" **CIVICUS Civil Society Index** Report for the Czech Republic, Tereza Vajdová, Prague 2005 (rozdz. "State Civil Society Relations" ss.45-47)
http://www.civicus.org/media/CSI_CzechRep_Country_Report.pdf
(subiektywna ocena autonomiczności trzeciego sektora, dane tn. wsparcia finansowego ze strony państwa, informacje o instytucjach dialogu społeczno-obywatelskiego)
- **CVNS** – Centrum pro výzkum neziskového sektoru (Centre for Nonprofit Sector Research <http://www.e-cvns.cz/en/>)
(środki przekazane organizacjom z budżetu państwa)
- **CEDR, Centralny Rejestr Subsydiów z Budżetu Państwa** (Tylko po czesku) (http://cedr.mfcr.cz/cedr3_internet/home.asp).
- Brhlíková, Petra. The Nonprofit Sector in the Czech Republic, 2004 (udział środków publicznych -finansowanie)
<http://home.cerge-ei.cz/brhlikova/npos/DPBrhlikova.pdf>

Źródła danych nt. podmiotów wyznaniowych i kościelnych

- **CVNS** (<http://www.e-cvns.cz/en/?stranka=publications>)
Centrum pro výzkum neziskového sektoru (Centre for Nonprofit Sector Research) "Introduction to the economy of the religious organizations" październik 2006, plik pdf.
http://www.e-cvns.cz/soubory/churches_WP.pdf
- **CVNS - „Mapping the Czech Nonprofit Sector”**, Miroslav Pospíšil, wrzesień 2006

http://www.e-cvns.cz/soubory/1Pospisil2005_Mapping.pdf

(liczba i finanse organizacji i podmiotów wyznaniowych i kościelnych, środki przekazane z budżetu państwa organizacjom – foundation like organisations- podmiotom wyznaniowym i kościelnym).

- **Ministerstwo Kultury** rejestruje kościoły, wspólnoty religijne i podmioty kościelne/wyznaniowe, środki przekazane im z budżetu państwa <http://www.mkcr.cz/cirkve-a-nabozenske-spolecnosti/default.htm>
- **CEDR, Centralny Rejestr Subsydiów z Budżetu Państwa** (http://cedr.mfcr.cz/cedr3_internet/home.asp).

(TYLKO PO CZESKU – m.in. dane nt środków przekazanych z budżetu kościołom, podmiotom religijnym i wyznaniowym)

Źródła danych nt wykorzystania funduszy strukturalnych przez stowarzyszenia, fundacje, podmioty wyznaniowe i kościelne

- **Komisja Europejska** – przygotowuje mapę wykorzystania funduszy strukturalnych w całej Europie w tym także w Czechach (w podziale na regiony), która będzie na bieżąco uaktualniana co kwartał (m.in. wartość środków, rodzaj programu, nazwa organizacji):

http://ec.europa.eu/regional_policy/country/commu/beneficiaries/index_cz_en.htm

- **NGO Sustainability Index 2006** (zbiorcze dane obejmujące stowarzyszenia, fundacje i podmioty kościelne i wyznaniowe nt.wpływu tego typu finansowania na zarządzanie w organizacjach i ich zasoby ludzkie, problemy związane z korzystaniem z funduszy strukt.

http://www.usaid.gov/locations/europe_eurasia/dem_gov/ngoindex/2006/czech.pdf

EUROPA

Źródła danych z międzynarodowych badań dotyczących Struktury stowarzyszeń i fundacji

- **CIRIEC** – „odświeżona wersja Hopkinsa” “The Social Economy in the European Union” Rafael CHAVES & José Luis MONZÓN CAMPOS, CIRIEC N° 2008/02. Dane nt 25 państw UE dot. zatrudnienia w stowarzyszeniach z 2003 roku.

<http://www2.ulg.ac.be/ciriec/en/telechargements/WP08-02.pdf>

CIRIEC – dane nt zatrudnienia w stowarzyszeniach (w przypadku niektórych krajów uwzględniono fundacje) w krajach tzw. Starej Unii (m.in. w przeliczeniu na pełne etaty) (1995-97).

<http://www2.ulg.ac.be/ciriec/en/telechargements/WP08-02.pdf>

- **EUROSTAT** – European Sector Accounts – rachunki narodowe państw europejskich w podziale na sektory (sektor non-profit uwzględniony w ramach zbiorczej kategorii „households and non-profit institutions serving households (NPISHs)” czyli sektora gospodarstw domowych).

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page?_pageid=2553,64638007,2553_64916780&_dad=portal&_schema=PORTAL (

- **Guidestar Project Europe** – projekt stworzenia dla poszczególnych krajów baz danych organizacji pozarządowych wprowadzany obecnie na Węgrzech, w Niemczech, Wlk. Bryt., Holandii i Irlandii (raporty z tych krajów nt stopnia wdrażania projektu, problemów i zagrożeń) <http://guidestareurope.org/guidestar-european-portal>
- **OECD,** „ [Developments in the social enterprise sector in Western Europe](#)” ROGER SPEAR, Open University, United Kingdom, June 2007 (dane o liczbie podmiotów w poszczeg. państwach europejskich też Polska, Czechy, udział tych podmiotów w rynku pracy, ale to już tylko dla Zach. Europy);
“The Non-profit Sector in a Changing Economy” April 2003
http://www.oecd.org/document/48/0,3343,en_2649_34459_2507888_1_1_1_37419,00.html
- **Johns Hopkins University Comparative Nonprofit Sector Project**– 41 państw objętych projektem - głównie dane nt. zatrudnienia w trzecim sektorze (liczba osób zatrudnionych), też dane finansowe – skala wolontariatu w godzinach przeliczanych na pełne etaty, informacje o strukturze przychodów.
Tabele porównawcze: <http://www.jhu.edu/~cnp/research/compdata.html>
Raporty dla poszczególnych krajów: <http://www.jhu.edu/~cnp/research/country.html> (łącznie z danymi z **United Nations Nonprofit Handbook Project** –linki do rachunków satelitarnych dla organizacji nonprofit lub wstępnych raportów z wdrażania projektu – Belgia, Czechy, Holandia, Szwecja)
- **CIVICUS** – The Civil Society Index 2005 - różne wskaźniki, dostępne dane pogłębione, cząstkowe. Raporty dla następujących państw/regionów europejskich: Bułgaria, Północna Irlandia, Chorwacja, Polska, Czechy, Rumunia, Niemcy, Słowenia, Grecja, Turcja, Włochy, Ukraina, Walia:
<http://www.civicus.org/csi/phase-one/csi-country-reports>
- **USAID** – NGO Sustainability Index 2007– tu nacisk kładziony na kraje Europy Środkowo Wschodniej, prezentuje tylko zbiorcze wskaźniki, uwzględnione kraje to m.in.: Bułgaria, Czechy, Chorwacja, Estonia, Węgry, Litwa, Łotwa, Polska, Rumunia, Serbia, Słowacja, Słowenia, Ukraina
http://www.usaid.gov/locations/europe_eurasia/dem_gov/ngoindex/2007/
- **ESS, WVS** – dane z tych źródeł (nt. jaki % osób zaangażowanych w wolontariat, jaki % należy do organizacji) pozwalają na stosunkowo najłatwiejsze porównania międzynarodowe.
- **Biuro statystyczne ONZ** – przyjęło metodologię Hopkinsa – rekomendowaną dla rachunków narodowych <http://unstats.un.org/unsd/default.htm>
- **EMES** European Research Network - „The Third Sector in Europe” Evers, A. and Laville J-L., eds. (2004), Edward Elgar, Cheltenham, 288s. – antologia tekstów poświęconych kilku państwom europejskim, m.in. Włochom, Francji, Niemcom, Wlk. Brytanii, Holandii, UE ogólnie. Na podstawie badań przeprowadzonych przez członków sieci **EMES** w ramach projektu "The Third System and Employment in Europe".
- **“Foundations in European Union. Facts and figures”** Brussels, 2008, European Foundation Centre, raport obejmuje dane dot. 27 krajów europejskich, m.in. Polski.

http://www.efc.be/ftp/public/EU/EURweb/EFC-RTF_EU%20Foundations-Facts%20and%20Figures_2008.pdf

(na stronach EFC są też dostępne raporty narodowe dot. fundacji w Belgii, Francji, na Słowacji i we Włoszech)

http://www.efc.be/projects/eu/research/FactsFigs.htm#National_Reports

- „**Foundations. Facts and Figures across UE**” (przykładowe dane: 50 fundacji o najwyższych przychodach, 50 o najwyższych wydatkach)
- **European Foundation Centre** - narodowe statystyki dot. Fundacji w postaci raportów z 17 państw, w tym Polski, http://www.efc.be/ftp/public/Library/Web/Bib/EU_Countries_Sector_Profile.pdf
- **European Foundation Centre** – bibliografia publikacji (z lat 2001-2007) poświęconych fundacjom - badaniom i statystyce: http://www.efc.be/ftp/public/Library/Web/Bib/Research_Statistics_Found_Sector_Europe_European_Level.pdf (w Europie)

oraz:

http://www.efc.be/ftp/public/Library/Web/Bib/Foundations_Int_level.pdf (na świecie)

- **London School of Economics (LSE) Civil Society Working Papers** (teksty znanych badaczy poświęcone różnym aspektom społeczeństwa obywatelskiego na świecie http://www.lse.ac.uk/collections/CCS/publications/cswp/civil_society_wp.htm

w tym np: “Foundations in Europe: A comparative perspective” Helmut K Anheier, 2002; “The third sector in Europe: Five theses” - Helmut K Anheier, 2002

- **Global Civil Society: Dimensions of the Nonprofit Sector**, Volume II, by Lester M. Salamon, S. Wojciech Sokolowski, and Associates (Bloomfield, CT: Kumarian Press, 2004; www.eurospan.co.uk or www.kpbooks.com).

Źródła danych nt współpracy organizacji z administracją publiczną

- **Johns Hopkins University** - ok. 40 państw objętych projektem - informacje o strukturze przychodów w tym także informacje o dotacjach publicznych
- **USAID** – NGO Sustainability Index – tu nacisk kładziony na kraje Europy Środkowo Wschodniej (29 krajów w edycji z 2007 roku) prezentuje tylko zbiorcze wskaźniki, uogólnione analizy.
- **EMES European Research Network** - „The Third Sector in Europe” Evers, A. and Laville J-L., eds. (2004), Edward Elgar, Cheltenham, 288s. – antologia tekstów poświęconych kilku państwom europejskim, m.in. Włochom, Francji, Niemcom, Wlk. Brytanii, Holandii, UE ogólnie. Na podstawie badań przeprowadzonych przez członków sieci **EMES** w ramach projektu "The Third System and Employment in Europe". Autorzy kładą duży nacisk na rolę NGO w kształtowaniu polityki społecznej. **EMES** na swoich stronach udostępnia wiele tekstów nt. organizacji pozarządowych (social enterprises) na świecie – Working Paper Series <http://www.emes.net/index.php?id=49>
- **CIRIEC** – “The Social Economy in the European Union” Rafael CHAVES & José Luis MONZÓN CAMPOS, CIRIEC N° 2008/02. Rozdział poświęcony polityce UE oraz poszczególnych państw w stosunku do podmiotów ekonomii społecznej, w tym m.in. stowarzyszeń.

<http://www2.ulg.ac.be/ciriec/en/telechargements/WP08-02.pdf>

- **"Trzeci sektor dla zaawansowanych. Nowoczesne państwo i organizacje pozarządowe. Wybór tekstów"**. Stowarzyszenie Klon/Jawor, Warszawa 2008 – antologia tekstów poświęconych problematyce relacji organizacji pozarządowych i administracji publicznej, w tym kilka analiz przedstawiających te problematykę w poszczególnych państwach: Niemcy, UK, Szwecja
- „Foundations’ cooperation with public administration”, 2005, **European Foundation Centre**

<http://www.efc.be/projects/eu/research/foundpubl.htm>

Źródła danych dot. wykorzystania Funduszy Strukturalnych

- **Komisja Europejska** – mapa wykorzystania funduszy strukturalnych przez różne kraje (w podziale na regiony), która będzie na bieżąco uzupełniana, gdy kraje opublikują własne, szczegółowe listy beneficjentów (nazwa organizacji, kwota, rodzaj programu).

http://ec.europa.eu/regional_policy/country/commu/beneficiaries/index_en.htm

Źródła danych dot. podmiotów kościelnych i wyznaniowych

- **European Foundation Centre**, „EFC Members working on Religious Issues – A Synopsis” 2007, raport z badania fundacji należących do EFC I zajmujących się kwestiami religii i demokracji.
http://www.efc.be/ftp/public/EFC_Members_Religion_mapping.pdf

FRANCJA

Źródła danych nt. struktury stowarzyszeń, fundacji, podmiotów wyznaniowych i kościelnych

- **Associations.gouv.fr** – portal prowadzony przez Mministère de la Santé, de la Jeunesse, des Sports et de la Vie associative. Zawiera szerokie dane na temat *sektora stowarzyszeniowego* (liczba organizacji, beneficjenci, dochody itp.) Podział organizacji przebiega nie ze względu na formę prawną, ale na fakt zatrudniania pracowników.
<http://www.associations.gouv.fr/>
 - “Le paysage associatif français” (2007) – dokument autorstwa V.Tchernonog i M.Tabariés zbierający dane z badania z 2005 – 2006 r.
http://www.associations.gouv.fr/IMG/pdf/Stat-Info_07-04-ok.pdf
- **Observatoire de la Fondation de France** – źródło ogólnych informacji o fundacjach we Francji. Aktualne informacje o filantropii i ekonomii społecznej.
http://www.fdf.org/jsp/site/Portal.jsp?page_id=58
 - „Les fondations en France en 2007, fondateurs, secteurs d'interventions, poids économiques”
- **Centre Français des Fondations** – badania nad fundacjami we Francji, zbiera szczegółowe dokumenty z różnych źródeł. <http://www.cf-fondations.fr/les-fondations-en-france/etudes-sur-les-fondations/> <http://www.centre-francais-fondations.org/>
- **Institut national de la statistique et des études économiques (INSEE)** – instytut podlegający Ministerstwu Finansów i Zatrudnienia, prowadzący różnorodne badania

- narodowe dotyczące m.in. uczestnictwa w stowarzyszeniach i innych organizacjach związanych z ekonomią społeczną, dane demograficzne. <http://www.insee.fr/>
- Dane ekonomiczne o organizacjach not-for-profit (Institutions sans but lucratif) w latach 1959 – 2007, rachunek satelitarny <http://www.insee.fr/fr/themes/comptes-nationaux/souschapitre.asp?id=35>;
 - Uczestnictwo w stowarzyszeniach w zależności od zmiennych demograficznych http://www.insee.fr/fr/themes/theme.asp?theme=5&sous_theme=5;
 - Système Informatique pour le Répertoire des Entreprises et de leurs Établissements (SIRENE) – stworzony w 1973 r. przez INSEE rejestr przedsiębiorstw i instytucji, w którym muszą zarejestrować się także organizacje pozarządowe. Pozwala na uzyskanie danych teleadresowych. Podstawowe dane są dostępne przez Internet za opłatą http://www.sirene.tm.fr/accueil/page_accueil.asp;
 - **Le Portail de la statistique publique** – portal stworzony, aby ułatwić dostęp do publicznych danych statystycznych, także z INSEE. Ułatwia wyszukiwanie danych. Zawiera ogólne informacje o sektorze, uczestnictwu w stowarzyszeniach. http://www.statistique-publique.fr/index.php?php_action=FRANCAIS
 - **Association pour le développement de la documentation sur l'économie sociale (ADDES)** – stowarzyszenie badające organizacje pozarządowe, zajmujące się ekonomią społeczną. <http://www.addes.asso.fr/>
 - „Les associations en France; Poids, profils et evolutions” (2007) – raport o strukturze, dochodach, zatrudnieniu i wolontariacie oraz spodziewanej ewolucji organizacji pozarządowych http://www.addes.asso.fr/article.php3?id_article=25
 - „Les associations en France et leur contribution au PIB” (2006) – rachunek satelitarny organizacji działających nie dla zysku http://www.addes.asso.fr/article.php3?id_article=27
 - **Novetics** – portal internetowy oferujący dane o społecznej odpowiedzialności biznesu i instytucjach zaangażowanych społecznie <http://www.novethic.fr/novethic/v3/les-experts.jsp>
 - **Le service civil volontaire** – jest to rodzaj wolontariatu skierowany do młodych osób (18 – 28 lat), który może odbywać się zarówno w organizacjach pozarządowych, jak i instytucjach państwowych. Źródło podaje szczegółowe dane na temat wolontariuszy http://www.lacse.fr/dispatch.do?sid=site/service_civil_volontaire/section_structure/ressources
 - „Le service civil volontaire en chiffres en août 2008” – ewolucja liczby wolontariuszy od stycznia 2007 r. do lipca 2008 – liczba wolontariuszy, struktura według wieku i płci itp.
 - **CLONG** – informacje o wolontariacie międzynarodowym. Źródło podaje analizę struktury wolontariuszy (wiek, płeć, wykształcenie, działalność) http://www.clong-volontariat.org/php/vsi_chiffres.php
 - **La ligue de l'enseirnement** – organizacja zajmująca się edukacją obywatelską.
 - „L'économie sociale dans les associations”- raport o ekonomii społecznej we Francji <http://www.laligue.org/ligue/articles/index.asp?rub=sot>
 - **WWO.fr** – portal skierowany do organizacji pozarządowych i przedsiębiorstw. Na stronie dostępne są 2 raporty „Observatoire des relations ONG et entreprises” z maja i

września 2007 r. opisujące współpracę stowarzyszeń z przedsiębiorstwami.
http://www.wwo.fr/cms.php?CM_ID=5

- **Le groupement national de la cooperation (GNC)** – organizacja zrzeszająca organizacje wzajemnościowe (mutuelles, coopératives, associations) w celu działania na rzecz ekonomii społecznej. Na stronie pojawiają się komentarze do zmian legislacyjnych, informacji o zmianach w sektorze itp. <http://www.entreprises.coop/>
 - „Le Mouvement coopératif en France” (2007) - raport przygotowany przez Conseil supérieur de la coopération, zawiera szczegółowe dane odnośnie sektora wzajemnościowego we Francji. Są to głównie dane spisowe (liczba instytucji, liczba pracowników, obroty w minionych latach, „policzalne” efekty działań), oraz dotyczące otoczenia prawnego i instytucjonalnego.
- **La Conférence Permanente des Coordinations Associatives (CPCA)** – organizacja parasolowa, zrzeszająca stowarzyszenia z całej Francji. Wydaje pismo „Vie associative”. Na stronie znajduje się kilka jednorazowych badań. <http://cpc.a.asso.fr/>
 - „L’économie Sociale Des Associations” (2007) – monografia, zawiera informacje między innymi o otoczeniu prawnym i podatkowym, przywództwie, wpływie uregulowań prawnych na podmioty ekonomii społecznej.

Źródła danych nt relacji organizacji z administracją państwową

- **Associations.gouv.fr** – podaje spis centrów informacji regionalnej (Les correspondants régionaux de l’économie sociale, Les centres de ressource et d’information pour les bénévoles (CRIB), Les Délégués départementaux à la vie associative), gdzie drogą mailową, można uzyskać informacje odnośnie ekonomii społecznej, wolontariatu oraz sektora stowarzyszeniowego w poszczególnych regionach. http://www.associations.gouv.fr/rubrique.php?id_rubrique=10
 - „Pour un partenariat renouvelé entre l’Etat et les associations” – raport opisujący relacje między instytucjami państwowymi, a trzecim sektorem. http://www.jeunesse-sports.gouv.fr/IMG/pdf/rapport_langlais.pdf
- **La Conférence Permanente des Coordinations Associatives (CPCA)** – dane odnośnie sektora stowarzyszeniowego - <http://cpc.a.asso.fr/>
 - “Le financement (public) des associations” (2008) - opracowanie przygotowane na zlecenie Ministère de l’Economie, de l’Industrie et de l’Emploi. Zawiera dane o finansowaniu stowarzyszeń przez sektor publiczny, opinie trzeciego sektora na ten temat, potrzeby organizacji.

Źródła danych nt podmiotów wyznaniowych i kościelnych

- **Église catholique en France** – źródło zawiera listę stowarzyszeń katolickich, wraz z danymi teleadresowymi. <http://www.eglise.catholique.fr/ressources-annuaires/sites-et-liens/sites-et-liens.html>

Źródła danych nt roli organizacji pozarządowych w wykorzystywaniu Funduszy strukturalnych

- **Komisja Europejska** – przygotowuje mapę wykorzystania funduszy strukturalnych w całej Europie w tym także we Francji (w podziale na regiony), która będzie na bieżąco uzupełniana, gdy kraj ten opublikuje kolejne listy beneficjentów, uaktualniane co kwartał (m.in. wartość środków, rodzaj programu, nazwa organizacji). http://ec.europa.eu/regional_policy/country/commu/beneficiaries/index_fr_en.htm

Źródła danych nt. stowarzyszeń fundacji i podmiotów wyznaniowych i kościelnych

- **DZI** - Deutsches Zentralinstitut für soziale Fragen (Niemiecki Centralny Instytut Spraw Społecznych) wprowadza projekt GuideStar w Niemczech, strona wyłącznie po niemiecku <http://www.dzi.de/index.htm>
- **MAECENATA INSTITUT** – Instytut Filantropii i Społeczeństwa Obywatelskiego - uczestniczy w projekcie Guide Star Europe, prowadzi dostępną on-line bazę niemieckich fundacji, publikuje w formie książkowej raporty z badań trzeciego sektora, co dwa miesiące wysyła newsletter (strona tylko po niemiecku) – najnowsze statystyki niemieckich fundacji z lat 2001 - 2007 roku
<http://www.luciusverlag.com/buecher/neuerscheinungen/sprenkel.htm>
http://www.luciusverlag.com/buecher/neuerscheinungen/sprenkel_inhalt.htm
- **GuideStar Europe Project** – identyfikuje organizacje pozarządowe w oparciu o zwolnienie z podatku – wydawane przez władze lokalne, jest to jedyny dowód na to że organizacja prowadzi działalność charytatywną lub pożytku publicznego.
<http://guidestareurope.org/germany>
- **CIVICUS** - “Civil society – a New Solution Beyond State and Market? Civil Society Index Report for Germany” 2005, Sabine Reimer. Dane o procencie obywateli, którzy deklarują członkostwo w organizacjach, finanse organizacji, zasoby ludzkie
http://www.civicus.org/media/CSI_Germany_Country_Report_English.pdf
- [“Development and Perspectives of the Social Economy or Third Sector in Germany”](#) Dr. Karl Birkhölzer, 2004 (zbiorcze dane o całym sektorze, bez wyodrębniania fundacji i stowarzyszeń, m.in. poziom zatrudnienia w całym sektorze 2000r, Obfita ale nienajświeższa bibliografia)
- **“Germany Trapped in an Identity Gap? Self-Perception and Self-Esteem of Nonprofit-Organizations in Changing Environments”**, Annette Zimmer/Thorsten Hallmann, University of Muenster, 2001. Pogłębiona analiza wyników **John Hopkins Comparative Nonprofit Sector Project**. Dane nt. przychodów organizacji w roku 1995, zatrudnienia w sektorze non-profit (z wyłączeniem podmiotów religijnych i wyznaniowych) w latach 1990-1995 w przeliczeniu na pełne etaty i w podziale organizacji ze względu na pola działań.
<http://www.istr.org/conferences/capetown/volume/zimmer.pdf>
- „Defining the nonprofit sector. Germany” Helmut Anheier, Wolfgang Seibel - **John Hopkins Comparative Nonprofit Sector Project**, 1993.
<http://www.jhu.edu/ccss/publications/pdf/germany.pdf>

- *London School of Economics, Civil Society Working Papers* – “Civil society in transition: The East German third sector ten years after unification” - Helmut K. Anheier, Eckhard Priller and Annette Zimmer, 2000
- http://www.lse.ac.uk/collections/CCS/publications/cswp/cswp15_abstract.htm

Źródła danych nt. współpracy organizacji z administracją publiczną

- Annette Zimmer „Korporacjonizm na nowo. Uwarunkowania historyczne a niemiecki sektor organizacji pozarządowych” w: „Trzeci sektor dla zaawansowanych. Nowoczesne państwo i organizacje pozarządowe”, Stowarzyszenie Klon/Jawor, Warszawa 2008
- **CIVICUS** - “Civil society – a New Solution Beyond State and Market? Civil Society Index Report for Germany” 2005, Sabine Reimer. Informacje o ulgach podatkowych dla organizacji, analiza kwestii: autonomii organizacji, dialogu międzysektorowego, poziomu wsparcia finansowego ze strony administracji publicznej.
http://www.civicus.org/media/CSI_Germany_Country_Report_English.pdf
- “Germany Trapped in an Identity Gap? Self-Perception and Self-Esteem of Nonprofit-Organizations in Changing Environments”, Annette Zimmer/Thorsten Hallmann, University of Muenster, 2001. Pogłębiona analiza wyników **John Hopkins Comparative Nonprofit Sector Project**. W oparciu o sondaż wśród organizacji z 1998 r. dane nt tego, jak organizacje pozarządowe określają się względem administracji państwowej (1998), jakie problemy pojawiają się we wzajemnych relacjach (uzależnienie od publ. środków, brak tych środków, przeszkody biurokratyczne, polityczny wpływ na organizacje ze strony państwa, etc).
<http://www.istr.org/conferences/capetown/volume/zimmer.pdf>
- „Defining the nonprofit sector. Germany” Helmut Anheier, Wolfgang Seibel - John Hopkins Comparative Nonprofit Sector Project, 1993. Pogłębiona historyczna (od 1950r) analiza relacji państwo-organizacje pozarządowe z uwzględnieniem podmiotów kościelnych.
<http://www.jhu.edu/ccss/publications/pdf/germany.pdf>

Dane dot. wykorzystania Funduszy Strukturalnych

- **Komisja Europejska** – przygotowuje mapę wykorzystania funduszy strukturalnych w całej Europie w tym także w Niemczech (w podziale na regiony), która będzie na bieżąco uzupełniana, gdy kraj ten opublikuje kolejne listy beneficjentów, uaktualniane co kwartał (m.in. wartość środków, rodzaj programu, nazwa organizacji):
http://ec.europa.eu/regional_policy/country/commu/beneficiaries/index_de_en.htm

Źródła danych dot. Podmiotów kościelnych i wyznaniowych

[Statistisches Bundesamt Deutschland](http://www.destatis.de)

Źródła danych nt. struktury stowarzyszeń i fundacji, podmiotów kościelnych i wyznaniowych

- **GUS:** Regon – dane o liczebności, ale obarczone błędem, w podziale wg form prawnych. Regon zawiera informacje o podmiotach kościelnych, ale nie potrafi ich dobrze pogrupować, odzielić III sektor „kościelny” od parafii. W najbliższym czasie w I kw. 2009 GUS zbierze dane za 2008 rok we współpracy z ISKK i wtedy kościele jednostki będą prawdopodobnie włączone (te dane ogólnodostępne ok. pocz. 2010.)

Badanie fundacji, stowarzyszeń oraz podmiotów kościelnych i innych związków wyznaniowych wprowadzono do „Programu badań statystycznych statystyki publicznej na 2008 rok”. Pierwsze informacje o typach badanych podmiotów (w tym posiadających status pożytku publicznego), dziedzinach i zasięgu działania, zatrudnieniu, liczbie członków i wolontariuszy, przychodach i kosztach pojawią się pod koniec 2009 r.

<http://www.pozytek.gov.pl/III,sektor,w,statystyce,publicznej,907.html>

- **KRS** – liczebność podmiotów
- **Diagnoza Społeczna** – procent Polaków deklarujących członkostwo w organizacjach.
- **Stowarzyszenie Klon/Jawor** (www.civicpedia.ngo.pl) – badanie „Kondycja sektora organizacji pozarządowych w Polsce” dane o liczbie aktywnych organizacji, polach działań, rozkładzie terytorialnym organizacji, wieku organizacji, liczbie członków i płatnych pracowników, liczbie organizacji korzystających z pracy wolontariuszy, przychodach (w tym źródłach przychodów) organizacji, majątku, prowadzonej działalności gospodarczej, procent organizacji, które wskazują „religię” jako główne pole swoich działań.

<http://civicpedia.ngo.pl/x/352477;jsessionid=234C7F9129D585F69A98D3DFAC4D95F3>

- **ISP PAN** – badanie realizowane wg formularzy SOF1 i SOF4, dane przedstawione również w kontekście międzynarodowym – raport Sławomira Nałęcz, „Gospodarka społeczna” zawiera rozdział „Sektor non-profit”, który dotyczy stowarzyszeń i fundacji (oddzielne dane), organizacji społecznych, nie dotyczy podmiotów kościelnych - dane (za 2006 rok) obejmują: liczbę zarejestrowanych i faktycznie działających stowarzyszeń i fundacji, zatrudnienie w tych podmiotach w przeliczeniu na pełne etaty, zasoby finansowe, struktura przychodów sektora za 2005 rok, liczbę członków i członkostw, społeczne zasoby sektora, funkcja zatrudnieniowa sektora, funkcja demokratycznego zarządzania i włączanie beneficjentów, perspektywy rozwojowe.
www.gospodarkaspoleczna.pl
http://www.gospodarkaspoleczna.pl/materialy/sektor_non-profit.pdf
- **Min. Finansów** – dane nt. 1% - ile osób, w jakiej kwocie wsparło organizację – info o zasobach finansowych organizacji
- http://www.mf.gov.pl/files/podatki/statystyki/za_2007_rok/informacja_dot_1procent.pdf
- **CBOS** – publikuje komunikaty o ilości członków organizacji, o tzw. aktywnym członkostwie (pyt: czy poświęca czas na prace w organizacjach), dane o potencjale społecznego zaangażowania (pyt o gotowość do współpracy z innymi ludźmi dla dobra społeczności etc).

- „Fundacje korporacyjne w Polsce” Warszawa 2008, raport z badań, Forum Darczyńców
<http://www.forumdarczynow.pl/docs/raport-fundacje-korporacyjne-w-polsce.pdf?PHPSESSID=f6cc9d3216ceee64d88f18a898e46e0b>
- **Jonhs Hopkins Comparative Nonprofit Sector Project: “Poland”** in *Global Civil Society, Dimensions of the Nonprofit Sector*, Vol. II (2004). nt. zatrudnienia w sektorze, pracy wolontariuszy w przeliczeniu na pełne etaty, źródła przychodów (łącznie fundacje, stowarzyszenia, podmioty kościelne)
http://www.jhu.edu/~cnp/PDF/GCS2_English/GCS2_Poland.pdf

Źródła danych nt. współpracy organizacji z administracją państwową

- **Dep. Poż. Publicznego, MPiPS** – dane o współpracy, raporty roczne, dane uwzględniają aspekt finansowy i pozafinansowy
- **Stowarzyszenie Klon/Jawor** – raporty z badań: Barometr współpracy, Lupa, Monitoring UDPPiW,
<http://civicpedia.ngo.pl/x/352791;jsessionid=234C7F9129D585F69A98D3DFAC4D95F3>

"Organizacje pozarządowe jako partner administracji publicznej" Marta Gumkowska, Warszawa, wrzesień 2006 – raport z badania relacji organizacji z samorządem („Barometr współpracy” 2006, Stowarzyszenie Klon/Jawor);

"Współpraca organizacji pozarządowych i administracji publicznej w Polsce 2008 - bilans czterech lat" Jan Herbst, Stowarzyszenie Klon/Jawor, Warszawa 2008

„Kondycja sektora organizacji pozarządowych w Polsce 2008” Stowarzyszenie Klon/Jawor – dane nt. źródeł przychodów, m.in. udział środków publicznych w całości przychodów sektora.

- **ISP PAN**– badanie realizowane wg formularzy SOF1 i SOF4– raport Sławomira Nałęcza dotyczy stowarzyszeń i fundacji (oddzielne dane), organizacji społecznych, nie dotyczy podmiotów kościelnych - dane za 2006 rok obejmują: m.in. strukturę przychodów sektora za 2005 rok, a więc informacje o finansowej stronie współpracy z administracją publiczną www.gospodarkaspoleczna.pl

- Strony serwisu **Ekonomia społeczna – Ekonomia społeczna teksty**

Cezary Miżejewski: "Polityka państwa wobec sektora gospodarki społecznej" 2008,

<http://www.ngo.pl/files/ekonomiaspoleczna.pl/public/teksty2008/080326EStesky2008Mizejewski.pdf>

Magdalena Małecka-Łyszczek, Zbigniew Wesołowski: "Modele współpracy podmiotów ekonomii społecznej z administracją publiczną" 2008

<http://www.ngo.pl/files/ekonomiaspoleczna.pl/public/teksty2008/080319EStesky2008MaleckaWesolowski.pdf>

Jacek Gądecki: "Roczne programy współpracy. Co z nich wynika dla rozwoju ekonomii społecznej w Polsce? Raport podsumowujący badania Barometr Współpracy 2007

<http://www.ngo.pl/files/ekonomiaspoleczna.pl/public/teksty2007/aktualniejsze2007/080409EStesky2007Gadecki.pdf>

- Zbigniew Wejcman: "Dialog i partnerstwo a ekonomia społeczna" 2007

<http://www.ngo.pl/files/ekonomiaspoleczna.pl/public/teksty2007/aktualniejsze2007/080319EStesky2007Wejzman.pdf>

- **NGO Sustainability Index 2007** – jednym ze składników indexu jest Financial Viability – info o źródłach przychodów, też ogólna analiza relacji NGO – administracja rozproszona w całym raporcie.

Źródła danych nt wykorzystania Funduszy strukturalnych

- **Stowarzyszenie Klon/Jawor** badanie „Kondycja sektora organizacji pozarządowych w Polsce” – dane nt. liczby organizacji, które ubiegały się o środki z tego źródła, liczba organizacji, które otrzymały z tego źródła dofinansowanie, wiedza (deklarowana) nt. Funduszy Strukturalnych, jakie trudności wiążą się z aplikowaniem o te fundusze. Raporty z lat <http://civicpedia.ngo.pl/x/352477;jsessionid=6837470E99B234A46ABE8F32E242AE1C>
 - *Jesień 2008 – nowy raport*
- **Ministerstwo Rozwoju Regionalnego** – opublikowało informacje o beneficjentach funduszy strukturalnych opierając się na danych z krajowego systemu informatycznego SIMIK 2007-2013 (oprócz nazwy organizacji i tytułu projektu, też wartość dotacji). Lista będzie uaktualniana co trzy miesiące: http://www.mrr.gov.pl/Aktualnosci/Documents/Lista_beneficjentow_09092008.pdf
- Komisja Europejska – przygotowuje mapę wykorzystania funduszy strukturalnych w całej Europie w tym także w Polsce (w podziale na województwa), która będzie na bieżąco uzupełniana, gdy MRR opublikuje listy beneficjentów, uaktualniane co kwartał (m.in. wartość środków, rodzaj programu, nazwa organizacji): http://ec.europa.eu/regional_policy/country/commu/beneficiaries/index_pl_en.htm
- **Katedra Integracji Europejskiej i Marketingu Międzynarodowego Politechniki Łódzkiej** przygotowuje publikację nt wykorzystania i wpływu funduszy europejskich na rzecz rozwoju społeczno gospodarczego Polski i jej regionów. Celem jest opracowanie monografii prezentującej wyniki badań i porównującej doświadczenia w zakresie efektów i uwarunkowań wykorzystania funduszy strukturalnych. KIEMM@oizet.p.lodz.pl
- **Forum na rzecz Inicjatyw Pozarządowych:** Anna Kwiatkiewicz „Instytucje wdrażające a organizacje pozarządowe – blaski i cienie współpracy w procesie absorpcji funduszy strukturalnych”, 2007
- **Forum na rzecz Inicjatyw Pozarządowych:** - Marta Gumkowska, Jan Herbst „Dostęp organizacji pozarządowych do funduszy strukturalnych – stan obecny i perspektywy”, 2007
- **Forum na rzecz Inicjatyw Pozarządowych:** Organizacje pozarządowe a fundusze strukturalne. Wykorzystanie funduszy strukturalnych przez organizacje pozarządowe w Polsce w latach 2004-2006”, red. Ewa Kolankiewicz, Zofia Komorowska, Olga Piekarska-Piotrowicz, Marcela Wasilewska, 2007

Źródła danych o podmiotach wyznaniowych i kościelnych

- **KAI: publikacje:** „Leksykon ruchów i stowarzyszeń w Kościele”, Alina Petrowa-Wasilewicz, Warszawa 2002; „Leksykon Kościoła katolickiego w Polsce”, Warszawa

2003 m.in. Kilka tysięcy **adresów** sanktuariów, domów pielgrzyma, domów rekolekcyjnych i innych, Caritas diecezjalnych i ich wszystkich dzieł, szkół katolickich, **ruchów i stowarzyszeń w Kościele z krótkimi charakterystykami**, ogólnopolskich wydawnictw katolickich oraz ogólnopolskich katolickich środków masowego przekazu z ich charakterystyką. Opisy instytutów życia konsekrowanego i stowarzyszeń życia apostołskiego, adresy głównych domów i dzieł przez nie prowadzonych

- **ISKK** – zbiera dane o aktywności w parafiach oraz o zakonach, które również prowadzą działalność dającą się zakwalifikować do trzeciego sektora. Nie udostępnia ich w żadnej postaci. Współpracuje z GUSem (patrz wyżej).
- **Caritas** – [Raport roczny 2006](#) – Caritas wydaje informator poświęcony swojej działalności też na poziomie diecezji, podaje się w nim m.in. liczbę zaangażowanych osób oraz dane dot. finansów, ale to nie cały budżet, a przyjęte definicje nie są zbyt precyzyjne.

<http://www.caritas.pl/news.php?id=6182&d=59>

RUMUNIA

Źródła danych nt. struktury stowarzyszeń, fundacji, podmiotów wyznaniowych i kościelnych

- **Registrul National O.N.G.** – Rejestr prowadzony przez Ministerstwo Sprawiedliwości. Poszczególne rejestry dostępne są w formacie PDF w podziale na formę prawną organizacji <http://www.just.ro/>
- **Johns Hopkins Comparative Nonprofit Sector Project** - <http://www.jhu.edu/~cnp/research/country.html>
 - “Global Civil Society: Dimensions of the Nonprofit Sector” (1999)
- **Fundatiei pentru Dezvoltarea Societati Civile (FDSC)** – Fundacja na rzecz rozwoju społeczeństwa obywatelskiego prowadzi badania i zbiera analizy odnośnie trzeciego sektora – finansowania i filantropii, zmian prawnych, definicji trzeciego sektora w Rumunii. Część starszych publikacji dostępna jest także po angielsku. <http://www.fdsc.ro/pagini/>
 - Fundacja była zaangażowana w realizację projektu Civil Society Index w latach 2003 – 2005 – raport dostępny jest na stronie http://www.civicus.org/media/CSI_CzechRep_Country_Report.pdf
 - **Stiri ONG** – strona stanowi platformę informacyjną dla organizacji pozarządowych i administracji publicznej. Zbiera badania realizowane przez różne instytucje, głównie FDSC, ale także inne na przykład „Exista participare publica in Romania?” (2006) zrealizowane przez Centrul de Resurse si Participare Publica (CeRe) <http://www.stiriong.ro/pagini/studii-si-cercetari.php>
- **Asocitia penturu Relatii Comunitare (ARC)** – stowarzyszenie wspiera filantropię w Rumunii poprzez prowadzenie badań i wspieranie rozwoju organizacji pozarządowych. Badania na temat społecznego zaangażowania biznesu. <http://www.arcromania.ro/mambo/index.php>

- "Studiu impact campanii 2%" (2006) – analiza wpływu kampanii przekazywania 2% z podatku na rzecz organizacji pozarządowych.
- **National Institute Of Statistics** – narodowy instytut statystyczny Rumunii. Udostępnia dane populacyjne. Niestety dane odnośnie stowarzyszeń i fundacji są bardzo rozproszone (np. w części dotyczącej finansów). <http://www.insse.ro/cms/rw/pages/anchetastructurala2007.ro.do>
- **Romania Development Gateway** – portal udostępniający bazę organizacji pozarządowych, aktualizowaną przez same organizacje (dane teleadresowe, forma prawna organizacji, główne cele, projekty). Zbiór dokumentów informujących o trzecim sektorze <http://ro-gateway.ro/node/185810/ongsearch>
 - "Study on the frequency and size of corporate giving" (1996) – raport z badań telefonicznych firm nad filantropią.
- **Centras** – portal centrów wsparcia dla organizacji pozarządowych. Udostępnia bazę on-line organizacji pozarządowych po rumuńsku i angielsku. <http://www.centras.ro/>
 - W 2006 r. Centras zainicjowało badania nad organizacjami pozarządowymi w Rumunii. Streszczenie wyników badań jest dostępne na stronie internetowej (ogólna liczba organizacji, liczba wolontariusz, zatrudnienie w organizacjach) <http://www.centras.ro/ro/portofoliu/programul-de-cercetare-centras.html>

Źródła danych nt relacji organizacji z administracją państwową

- **Directia de Relatii cu Mediul Asociativ** – instytucja rządowa zajmująca się relacjami między administracją publiczną a organizacjami pozarządowymi. Zbiera informacje o działaniach podejmowanych w ramach różnych ministerstw, na szczeblu centralnym i lokalnym. Informacje o zmianach prawnych, listy organizacji, które otrzymały subwencje ze środków publicznych od 2001 r. Informacje są publikowane w formie zbiorczych raportów. <http://x.gov.ro/socciv/>
 - Forms of partnership between associative environment and public administration in Romania – omówienie struktury instytucjonalnej oraz form współpracy w Rumunii.
 - Prezentaře a diverselor forme de colaborare dintre mediul asociativ și administrația publică (ianuarie 2005 - iunie 2006) – szczegółowe opracowanie podejmowanych wspólnych działań, otoczenia prawnego itp.
 - **OBSERVATOR** - obserwatorium inicjatyw podejmowanych przez organizacje pozarządowe. Informacje o nowych i trwających działaniach publikowane co kwartał od maja 2001 r. <http://x.gov.ro/socciv/afisrubrica.php?idrubrica=5&iddep=27&opti=afis>

Źródła danych nt roli organizacji pozarządowych w wykorzystywaniu Funduszy strukturalnych

- **Komisja Europejska** – przygotowała mapę wykorzystania funduszy strukturalnych w całej Europie, w tym także w Rumunii (w podziale na regiony kraju), która będzie na bieżąco uzupełniana, gdy kraj ten opublikuje kolejne listy beneficjentów, uaktualniane co kwartał (m.in. wartość środków, rodzaj programu, nazwa organizacji). http://ec.europa.eu/regional_policy/country/commu/beneficiaries/index_ro_en.htm

- **Societatea Academica din Romania (SAR)** – przedstawiło raport o wykorzystaniu środków z UE przez instytucje publiczne i prywatne „Absorbția fondurilor UE” (2006) <http://www.sar.org.ro/>

Źródła danych nt podmiotów wyznaniowych i kościelnych

- **APADOR CH Asociația pentru Apărarea Drepturilor Omului în România** – Stowarzyszenie na rzecz praw człowieka w Rumunii działające we współpracy z Komitetem Helsińskim. <http://www.apador.org/>
 - “Stat și religii în România – o relație transparentă?” (2008) – raport o roli instytucji religijnych w Rumunii. Zawiera fragment dotyczący stowarzyszeń religijnych. http://www.apador.org/publicatii/raport_stat_religii.pdf

WĘGRY

Źródła danych nt. struktury stowarzyszeń, fundacji, podmiotów wyznaniowych i kościelnych

- **Central Statistical Office (KSH)**, Section on the Voluntary Sector Statistics, http://portal.ksh.hu/portal/page?_pageid=38,119919&_dad=portal&_schema=PORTAL
rachunki satelitarne dla sektora nonprofit, 2005-2006, wg klasyfikacji NACE, (liczba organizacji, przychody)
http://portal.ksh.hu/portal/page?_pageid=38,593978&_dad=portal&_schema=PORTAL
<http://portal.ksh.hu/pls/ksh/docs/hun/xftp/idoszaki/monsz/monsz0506.pdf>
zdecydowanie więcej danych dostępnych jest w języku węgierskim:
<http://portal.ksh.hu/pls/ksh/docs/hun/xftp/stattukor/nonprofit/nonprofit06.pdf>
http://portal.ksh.hu/portal/page?_pageid=37,632465&_dad=portal&_schema=PORTAL
- **NIOK** – prowadzi w internecie przeszukiwalną bazę organizacji – 12 tys. w 2007 roku (program „Nonprofit self-portrait”)po węgiersku <http://www.nonprofit.hu/english/szervkeresesadv.html>
- **GuideStar Europe project/Hungary** (informacje o obecnie funkcjonujących na Węgrzech rejestrach podmiotów trzeciego sektora oraz o **planach** instytucji rządowych stworzenia jednej aktualnej i kompletnej bazy danych tych podmiotów, w oparciu o obecnie rozproszone rejestry, dostępnej on-line) <http://guidestareurope.org/uploads/pdfs/MA%20Summary%20Hungary.pdf>
- **Central Statistical Office (KSH)**, [“10 years of nonprofit sector statistics”](#), Bence Balogh, Geyza Mészáros, István Sebestény, Budapest 2003 - historia i metodologia badań trzeciego sektora prowadzonych w KSH, kwestionariusze stosowane przez KSH. Nowsza wersja ukaże się w listopadzie 2008 w Hungarian Statistical Review pod tytułem “15 years of nonprofit sector statistics”.
- **NGO Sustainability Index 2007** (zbiorcze dane obejmujące stowarzyszenia, fundacje i podmioty kościelne i wyznaniowe nt.liczby organizacji, infrastruktury sektora, kondycji finansowej i organizacyjnej, źródeł finansowania, relacji z administracją publiczną)

http://www.usaid.gov/locations/europe_eurasia/dem_gov/ngoindex/2007/hungary.pdf

- [“The Main Findings of the Data Collection for the Year 2000”](#) (liczba działających fundacji i stowarzyszeń, udział środków publicznych w przychodach organizacji, liczba etatowych pracowników, praca wolontariuszy w przeliczeniu na pełne etaty).
- **The Johns Hopkins Comparative Nonprofit Sector Project**, 1999 (jaki procent PKB pochodzi z działalności NGO, zatrudnienie w sektorze, praca wolontariuszy w przeliczeniu na pełne etaty, pola działań NGO, źródła przychodów, udział środków publicznych w ogóle przychodów i w podziale na poza działań organizacji, zmiany tych wskaźników w latach 1990-1995)
http://www.jhu.edu/~cnp/PDF/GCS1_English/GCS1_Hungary.PDF
- **Civitalis Reserch Association** (dane z 1996 roku w podziale na fundacje i pozostałe organizacje – dotyczą liczby organizacji, sumy przychodów, liczby wolontariuszy)
<http://www.c3.hu/~civital/indexa.htm>

Źródła danych nt relacji organizacji z administracją państwową

- **GuideStar Europe Project/Hungary** opis postanowień zawartych w dekrete Ministerstwa Pracy i Spraw Społecznych (1065/2007) obejmuje stworzenie portalu internetowego, w którym byłaby prezentowana cała działalność rządu w stosunku do organizacji nonprofit
<http://guidestareurope.org/uploads/pdfs/MA%20Summary%20Hungary.pdf>
- **European Center for Not-for-Profit Law –ECNL**, www.ecnl.org; “LEGAL AND INSTITUTIONAL MECHANISMS FOR NGO GOVERNMENT COOPERATION IN CROATIA, ESTONIA AND HUNGARY” Katerina Hadzi-Miceva, ECNL, 2007 oprócz informacji o relacjach (ramy instytucjonalne, ustawy, wpływ NGOsów na politykę państwa etc) dane o środkach przekazywanych węgierskim NGOsom ze środków budżetowych
http://www.ecnl.org/dindocuments/196_Legal%20Mechanisms%20for%20Cooperation_KHM%20Final.pdf
- **NGO Sustainability Index 2007** (zbiorcze dane dot. źródeł finansowania, relacji z administracją publiczną.
http://www.usaid.gov/locations/europe_eurasia/dem_gov/ngoindex/2007/hungary.pdf
- **„Hungarian Government Strategy, 2002”** – przychody organizacji, jaki w tym udział środków publicznych.
http://www.nonprofit.hu/files/6/6/9/669_Hungariangovernmentstrategy2002.doc

Źródła danych nt roli organizacji pozarządowych w wykorzystywaniu funduszy strukturalnych

- **Komisja Europejska** – przygotowuje mapę wykorzystania funduszy strukturalnych w całej Europie w tym także na Węgrzech (w podziale na regiony), która będzie na bieżąco uaktualniana (listy beneficjentów zawierające m.in. wartość środków, rodzaj programu, nazwa organizacji):
http://ec.europa.eu/regional_policy/country/commu/beneficiaries/index_hu_en.htm
- **National Development Agency** – plany rozwojowe na lata 2007-2013.
http://www.nfu.hu/new_hungary_development_plan

Mejl z zapytaniem o badania wysłany do NDA.

Źródła danych nt podmiotów wyznaniowych i kościelnych

- **Central Statistical Office, KSH** – dane dostępne wyłącznie w języku węgierskim:
<http://portal.ksh.hu/pls/ksh/docs/hun/xftp/idoszaki/pdf/nonprof06.pdf>

Źródła danych nt. struktury stowarzyszeń, fundacji, podmiotów wyznaniowych i kościelnych

- **Office of the Third Sector** – dane zebrane z różnych źródeł (HM Treasury, Department for Communities and Local Government) dotyczące wielu zagadnień (prawnych, finansowych, ekonomii społecznej, wolontariatu, filantropii, współpracy z samorządem). Informacje przydatne badaczom, jak i organizacjom pozarządowym. http://www.cabinetoffice.gov.uk/third_sector.aspx
- **Charity Commission Register** – szczegółowe raporty z badań (kody RS 01 – 16) dotyczące wybranych aspektów działań organizacji lub wybranych typów organizacji np. organizacji członkowskich, działających na polu praw człowieka, rezerw finansowych itp. <http://www.charity-commission.gov.uk/publications/ccpubs3.asp>
- **The National Council for Voluntary Organisations** – organizacja członkowska, wspierająca rozwój ngo m.in. poprzez prowadzenie badań nad kondycją sektora. Niestety część publikacji jest dostępna po zarejestrowaniu, a część za opłatą. <http://www.ncvo-vol.org.uk/research/index.asp?id=1195>
 - **ICT Development Service** – prowadzi badania nad wykorzystaniem technik informatycznych w organizacjach pozarządowych, propozycje dobrych praktyk, studia przypadków itp. <http://www.ichub.org.uk/research/>
- **Institute for Volunteering Research** – zajmuje się głównie kwestiami wolontariatu i filantropii. W badaniach uwzględnia nie tylko tzw. charities, ale także organizacje pozarządowe związane z sektorem publicznym. <http://www.ivr.org.uk/>
- **Charities Aid Foundation** – organizacja publikuje raporty odnośnie otoczenia prawnego, trendów oraz innych zagadnień związanych z filantropią (UK Giving 2007, Giving In the future, donations foresight 2002). Także publikacje odnośnie ekonomii społecznej (Social Enterprise in Practice 2007) <http://www.cafonline.org/Default.aspx?page=6915>
- **Voice4change** – opracowania odnośnie organizacji pomagających mniejszościom etnicznym <http://www.voice4change-england.co.uk/publications.html>
- **Volunteering England** – szczegółowe raporty o wolontariacie w Wielkiej Brytanii, dotyczące głównie organizacji rejestrowanych <http://www.volunteering.org.uk/Resources/publications/>
- **Centre of Civil Society**, The London School of Economics and Political Science - analizy i raporty z badań (Voluntary Sector Working Papers) <http://www.lse.ac.uk/collections/CCS/publications/Default.htm>
 - “Next steps in voluntary action: five years after Deakin” – raport W.Plowdena opisujący zmiany w trzecim sektorze w latach 1996 – 2001 http://www.lse.ac.uk/collections/CCS/publications/plowden_report2001.htm
- **GuideStar** - dane o zarejestrowanych organizacjach skierowane do przyszłych donatorów, wolontariuszy itp. Dane zbiorcze z 2006 r. podzielone na regiony kraju odnośnie finansowania, zatrudnienia, pól działań, beneficjentów, deklarowanej roli w środowisku lokalnym. <http://www.guidestar.org.uk/guideprofile.aspx>

- **FinanceHub** – serwis skierowany do organizacji pozarządowych, zawierający badania i analizy związane z finansowaniem organizacji.
<http://www.financehub.org.uk/research/default.aspa>
- **The Community Development Foundation** – badania nad organizacjami na poziomie lokalnym – ewaluacje programów, rozwój regionalny (Survey of community development workers in the UK) <http://www.cdf.org.uk/default.asp>
- **Third Sector Leadership Centre** – część UK Workforce Hub, portal skierowany głównie do organizacji pozarządowych, zbiera informacje o zarządzaniu i HR w ngo.
<http://www.thirdsectorleadership.org.uk/DisplayPage.asp?pageid=10019>
- **Economic & Social Research Council (ESRC)** – informacje na temat sektora publicznego i organizacji pozarządowych, a także filantropia i ekonomia społeczna („Social Enterprise Research Monograph” prof. K.Peattie i dr A.Morley)
http://www.esrcsocietytoday.ac.uk/ESRCInfoCentre/index_voluntary.aspx

Źródła danych nt relacji organizacji z administracją państwową

- **Action with Communities in Rural England (ACRE)** – informacje o wskaźnikach współpracy, rekomendacje i projekty przyszłych oraz aktualnych wspólnych działań
http://www.acre.org.uk/resources_research.html
- **Institute for Volunteering Research** - badania wolontariatu, między innymi: “The impact of public policy on Volunteering in Community-based organizations” – raport o wpływie prawa, polityki lokalnej, sposobów finansowania na wolontariuszy i ich organizacje
- **FinanceHub** – finansowanie organizacji pozarządowych oraz współpraca z lokalnym samorządem np. „The decline of local authority grants - fact or fiction? 2008”
<http://www.financehub.org.uk/research/default.aspa>

Źródła danych nt roli organizacji pozarządowych w wykorzystywaniu Funduszy strukturalnych

- **Komisja Europejska** – przygotowuje mapę wykorzystania funduszy strukturalnych w całej Europie w tym także w Wielkiej Brytanii (w podziale na regiony), która będzie na bieżąco uzupełniana, gdy kraj ten opublikuje kolejne listy beneficjentów, uaktualniane co kwartał (m.in. wartość środków, rodzaj programu, nazwa organizacji):
http://ec.europa.eu/regional_policy/country/commu/beneficiaries/index_uk_en.htm

Źródła danych nt podmiotów wyznaniowych i kościelnych

- **Church Urban Fund** – zbiór raportów odnośnie wpływu organizacji religijnych na społeczność lokalną, dobrych praktyk itp. <http://www.cuf.org.uk/page18572432.aspx>
- **The Community Development Foundation** - “Faith Communities Capacity Building Fund evaluation” <http://www.cdf.org.uk/default.asp>

Źródła danych dot. fundacji, stowarzyszeń, podmiotów religijnych i wyznaniowych

- **ISTAT**, włoski główny urząd statystyczny, zbiera dane (badania ad hoc i spisy powszechne) nt. organizacji nonprofit, fundacji i spółdzielni (tzw. cooperative sociali) dotyczące ich struktury, typów, rozmieszczenia regionalnego, zasobów ludzkich i finansowych. Prezentuje je w formie streszczeń płatnych publikacji dostępnych on-line, ale wyłącznie po włosku.
<http://www.istat.it/istituzioni/associazioni/>
- **ISTAT** planuje też na przyszły rok przeprowadzenie drugiego spisu powszechnego organizacji non-profit (we współpracy z Agency for ONLUS). Pierwszy spis przeprowadzony został w 2000, a publikację podsumowującą wyniki można zamówić on-line, po włosku (znajdują się tam m.in. dane dotyczące struktury organizacyjnej, form prawnych działających organizacji, finansów, rodzaju prowadzonej działalności):
http://www.istat.it/dati/catalogo/20011212_00/
Dane te zostały zaktualizowane rok później w generalnym spisie podmiotów gospodarczych, Censimento Generale dell'industria e dei servizi, dostępnym na stronie:
<http://dweis.istat.it/cis/index.htm>
- **Centro Documentazione Fondazioni**, CDF, centrum zbiera informacje nt włoskich fundacji i prezentuje je w formie bazy danych dostępnej po włosku, przeszukiwalnej ze względu na nazwę, typ działalności podmiotów, region w którym funkcjonują. Udostępnia też w specjalistycznej bibliotece bogaty, liczący kilkaset tomów zbiór publikacji nt. fundacji – katalog on-line (publikacje włosko- i angielsko-języczne). Centrum wydaje też co pół roku „Network” pismo poświęcone działalności włoskich fundacji. Bieżący numer: <http://www.fondazioni.it/pdf/21.pdf>
- **CIVICUS, Civil Society Index** „Italian civil society facing new challenges”, Rzym 2006 – dane nt struktury, zasobów ludzkich i finansowych.
http://www.civicus.org/media/CSI_Italy_Country_Report.pdf
- **Carlo Borzaga**, „The Italian nonprofit sector. An overview of undervalued reality” Annals of Public and Cooperative Economics, Volume 62 Issue 4, Pages 695-710, opublikowany on-line: 31Mar 2007, Journal compilation © 2008 CIRIEC – płatny dostęp on-line
<http://www3.interscience.wiley.com/journal/119361762/abstract?CRETRY=1&SRETRY=0>
- **Instituto per la ricerca sociale, IRS (Instytut Badań Społecznych)** – bibliografia publikacji nt trzeciego sektora, duża liczba publikacji, większość w języku włoskim, kilka po angielsku (nie są dostępne on-line):
<http://www.irs-online.it/pubblicazioni.php?id=2>
- **The Johns Hopkins Comparative Nonprofit Sector Project** – in “Global Civil Society, Dimensions of the Nonprofit Sector”, Vol. II (2004), Chapter 14, Italy, Gian Paolo Barbetta, Stefano Cima, Nereo Zamaro, S. Wojciech Sokolowski, and Lester M.
- Gian Paolo Barbetta, Stefano Cima, Nereo Zamaro, S. Wojciech Sokolowski, and Lester M.: **Italy, Chapter 14** w: *Global Civil Society: Dimensions of the Nonprofit Sector*, Volume II, by Lester M. Salamon, S. Wojciech Sokolowski, and Associates (Bloomfield, CT: Kumarian Press, 2004;

- http://www.jhu.edu/cnp/PDF/GCS2_English/GCS2_Italy.pdf
- Stefano Cima, Massimo Fioruzzi, Luca Gandullia “Quanto Vale Il Nonprofit Italiano: Creazione Di Valore Aggiunto Sociale E Ruolo Delle Donazioni”, 2003, publ: F.Angeli.

Źródła danych dot. współpracy organizacji z administracją państwową

- **CIVICUS**, Civil Society Index „Italian civil society facing new challenges”, Rzym 2006 – relacje z administracją państwową omówione w trzech działach: autonomia, dialog, współpraca, m.in udział publicznych środków w przychodach sektora, ss56-58.
http://www.civicus.org/media/CSI_Italy_Country_Report.pdf

Źródła danych dot. roli organizacji we wdrażaniu funduszy strukturalnych

- **Komisja Europejska** – przygotowuje mapę wykorzystania funduszy strukturalnych w całej Europie w tym także we Włoszech (w podziale na regiony), która będzie na bieżąco uzupełniana, gdy kraj ten opublikuje listy beneficjentów, mają być uaktualniane co kwartał (m.in. wartość środków, rodzaj programu, nazwa organizacji):na razie danych dla Włoch brak.

http://ec.europa.eu/regional_policy/country/commu/beneficiaries/index_it_en.htm

Źródła danych nt podmiotów wyznaniowych i kościelnych

Brak zidentyfikowanych danych

5.2. ZAŁĄCZNIK 2. MATRYCA WSKAŹNIKÓW

Matryca załączona w osobnym dokumencie.

5.3. ZAŁĄCZNIK 3. LISTA EKSPERTÓW

Prof. Karl Birkholzer, szef European Network for Economic Self Help and Local Development (Europejska Sieć Samopomocy Gospodarczej i Rozwoju Lokalnego) z siedzibą w Berlinie, członek międzynarodowej sieci EMES grupującej badaczy i ośrodki badawcze zajmujące się zagadnieniami związanymi z trzecim sektorem.

Valentin Burada, ekspert z Fundatiei pentru Dezvoltarea Societati Civile (FDSC) z Rumunii.

Thomas Ebermann, Das Maecenata Institut (Instytut filantropii i społeczeństwa obywatelskiego) przy Uniwersytecie Humboldta w Berlinie

Giulia Galera, doktorantka w instytucie rozwoju organizacji non-profit w School of International Studies Uniwersytetu w Trento (ISSAN - Istituto Studi Sviluppo Aziende Non-profit, organizacji należącej do sieci EMES), zajmuje się potencjałem trzeciego sektora w krajach przechodzących transformację ustrojową.

Stefan Hauf, Statistisches Bundesamt Deutschland (Destatis)

Lidia Kotucka-Żuk, CEE Trust – odpowiedzialna za granty dla organizacji pozarządowych

Eva Kutí, wieloletnia szefowa wydziału statystyki sektora no-profit czeskiego KSH.

Marzena Mendza-Drozd, członkini Europejskiego Komitetu Społeczno-Ekonomicznego, reprezentantka polskich organizacji pozarządowych, łącznik ds. funduszy strukturalnych

województwa mazowieckiego. Była kierownikiem Projektu Inicjatywy Proeuropejskiego oraz Programów Phare/Tacis LIEN i Demokracja. Założycielka i kierownik w latach 1993-2000 Centrum Informacji dla Organizacji Pozarządowych BORDO. Prowadziła szereg szkoleń dla samorządowców i organizacji pozarządowych w zakresie Funduszy Strukturalnych i systemów ich wdrażania.

Barbara Moreschi, badacz w dziale statystyk sektora non-profit we włoskim głównym urzędzie statystycznym (ISTAT).

Sławomir Nałęcz, Departament Studiów Społecznych w GUS, Instytut Studiów Politycznych PAN, doktorat „Społeczne znaczenie sektora non-profit w III RP”.

Miroslav Pospíšil, dyrektor centrum pro Výzkum Neziskového Sektoru (CVNS) pozarządowej organizacji badającej organizacje non-profit w Czechach. Członek rządowej rady ds. organizacji non-profit w Czechach (1997-98).

Rupert Graf Strachwitz, Das Maecenata Institut (Instytut filantropii i społeczeństwa obywatelskiego) przy Uniwersytecie Humboldta w Berlinie

István Sebestény, senior researcher w węgierskim głównym urzędzie statystycznym (KSH). Specjalizuje się w statystyce organizacji non-profit.

Jan Jakub Wygnański, współtwórca Stowarzyszenia na Rzecz Forum Inicjatyw Pozarządowych, współzałożyciel i dyrektorem, a następnie członek Rady Fundacji "Bez Względu na Niepogodę". Twórca Banku Danych o Organizacjach Pozarządowych prowadzonego przez stowarzyszenie Klon/Jawor. Związany z również z innymi inicjatywami obywatelskimi, w tym z Polską Akcją Humanitarną, Fundacją Batorego oraz Fundacją Inicjatyw Społeczno-Ekonomicznych. Członek Rady Działalności Pożytku Publicznego pierwszej kadencji. Laureat Nagrody im. Andrzeja Bączkowskiego przyznawanej za krzewienie idei służby publicznej.

Annette Zimmer, dyrektor instytutu nauk politycznych w Westfälische Wilhelms-Universität Münster, autorka licznych publikacji nt trzeciego sektora.

5.4. ZAŁĄCZNIK 4. LISTA INSTYTUCJI ZAJMUJĄCYCH SIĘ ZBIERANIEM DANYCH W POSZCZEGÓLNYCH KRAJACH

BELGIA

Źródła danych nt. struktury stowarzyszeń, fundacji, podmiotów wyznaniowych i kościelnych

- l'Institut National de Statistique - <http://www.statbel.fgov.be/>
- Banque Nationale de Belgique – Comptes nationaux – http://www.nbb.be/pub/05_00_00_00_00/05_04_00_00_00/05_04_07_00_00.htm?l=en
- Banque-carrefour des Entreprises (BCE) – http://kbo-bce-ps.mineco.fgov.be/ps/kbo_ps/kbo_search.jsp?lang=fr&dest=ST
- Centre for Civil Society Studies, JHU – <http://www.jhu.edu/ccss/unhandbook/findings.html>
- Centre d'Economie Sociale, Universite de Liege – http://www.ces-ulg.be/index.php?id=5&no_cache=1

- Réseau Belge de Fondations – <http://www.reseaufondations.be/fr/home.php>
- Fédération des associations de coopération au développement (ACODEV) – <http://www.acodev.be/spip.php?article733>
- Service Public Federal de Programmation Intégration Sociale (SPP I.S.) http://www.mis.be/index_fr.htm. <http://www.socialeconomy.be/>
 - Socialeconomy.be – http://www.socialeconomy.be/FR/homepage_fr.htm
- ConcertES – <http://concertes.be/>
- King Baudouin Foundation – <http://www.kbs-frb.be/index.aspx?LangType=1033>

Źródła danych nt relacji organizacji z administracją państwową

- Centre d'Economie Sociale, Universite de Liege – http://www.ces-ulg.be/index.php?id=5&no_cache=1
- Confédération des Entreprises non marchandes (CENM) – <http://www.cspo-cenm.be/fr/Accueil/index.htm>

Źródła danych nt roli organizacji pozarządowych w wykorzystywaniu Funduszy strukturalnych

- Komisja Europejska - http://ec.europa.eu/regional_policy/country/commu/beneficiaries/index_fr_en.htm

CZECHY

Źródła danych nt. struktury stowarzyszeń, fundacji, podmiotów wyznaniowych i kościelnych

- CSU – (Główny Urząd Statystyczny) http://dw.czso.cz/pls/rocnka/rocnkavyber.satelit_cas?mylang=EN
- Katedra studií občanské společnosti, Univerzita Karlova – Fakulta humanitních studií (Wydział Badań Społeczeństwa Obywatelskiego na Uniwersytecie Karola w Pradze prowadzony przez Marie Dohnalovą, katedra uczestniczyła w projekcie Indeks Społeczeństwa Obywatelskiego CIVICUS-a) http://www.fhs.cuni.cz/kos/index.php?option=com_content&task=view&id=78&Itemid=91
- CVNS – Centrum pro výzkum neziskového sektoru (Centre for Nonprofit Sector Research <http://www.e-cvns.cz/en/>)

Źródła danych nt. współpracy organizacji z administracją publiczną

- CVNS – Centrum pro výzkum neziskového sektoru (Centre for Nonprofit Sector Research) <http://www.e-cvns.cz/en/>
- CEDR, Centralny Rejestr Subsydiów z Budżetu Państwa (Tylko po czesku) (http://cedr.mfcr.cz/cedr3_internet/home.asp).

Źródła danych nt podmiotów wyznaniowych i kościelnych

- CVNS (<http://www.e-cvns.cz/en/?stranka=publications>)
Centrum pro výzkum neziskového sektoru (Centre for Nonprofit Sector Research)
- Ministerstvo Kultury rejestruje kościoły, wspólnoty religijne i podmioty kościelne/wyznaniowe, środki przekazane im z budżetu państwa <http://www.mkcr.cz/cirkve-a-nabozenske-spolecnosti/default.htm>

- CEDR, Centralny Rejestr Subsydiów z Budżetu Państwa (http://cedr.mfcr.cz/cedr3_internet/home.asp).

Źródła danych nt wykorzystania funduszy strukturalnych przez stowarzyszenia, fundacje, podmioty wyznaniowe i kościelne

- Komisja Europejska
http://ec.europa.eu/regional_policy/country/commu/beneficiaries/index_cz_en.htm

FRANCJA

Źródła danych nt. struktury stowarzyszeń, fundacji, podmiotów wyznaniowych i kościelnych

- **Associations.gouv.fr** – Mministère de la Santé, de la Jeunesse, des Sports et de la Vie associative <http://www.associations.gouv.fr/>
- **Observatoire de la Fondation de France** – http://www.fdf.org/jsp/site/Portal.jsp?page_id=58
- **Centre Français des Fondations** – <http://www.cf-fondations.fr/les-fondations-en-france/etudes-sur-les-fondations/> lub <http://www.centre-francais-fondations.org/>
- **Institut national de la statistique et des études économiques (INSEE)** – <http://www.insee.fr/fr/>;
- **Le Portail de la statistique publique** – http://www.statistique-publique.fr/index.php?php_action=FRANCAIS;
- **Association pour le développement de la documentation sur l'économie sociale (ADDES)** – <http://www.addes.asso.fr/>;
- **Novetics** – <http://www.novethic.fr/novethic/v3/les-experts.jsp>;
- **Le service civil volontaire** – http://www.lacse.fr/dispatch.do?sid=site/service_civil_volontaire/section_structure/ressources
- **CLONG** – http://www.clong-volontariat.org/php/vsi_chiffres.php
- **La ligue de l'enseignement** – <http://www.laligue.org/ligue/articles/index.asp?rub=sot>
- **Le groupement national de la cooperation (GNC)** – <http://www.entreprises.coop/>
- **WVO.fr** – <http://wvo.fr/>
- **La Conférence Permanente des Coordinations Associatives (CPCA)** - <http://cpca.asso.fr/>

Źródła danych nt. relacji organizacji z administracją państwową

- **Associations.gouv.fr** – http://www.associations.gouv.fr/rubrique.php3?id_rubrique=10
- **La Conférence Permanente des Coordinations Associatives (CPCA)** - <http://cpca.asso.fr/>

Źródła danych nt podmiotów wyznaniowych i kościelnych

- **Église catholique en France** – <http://www.eglise.catholique.fr/ressources-annuaires/sites-et-liens/sites-et-liens.html>

Źródła danych nt roli organizacji pozarządowych w wykorzystywaniu Funduszy strukturalnych

- **Komisja Europejska** - http://ec.europa.eu/regional_policy/country/commu/beneficiaries/index_fr_en.htm

Źródła danych nt. struktury stowarzyszeń, fundacji, podmiotów wyznaniowych i kościelnych

- **DZI** - Deutsches Zentralinstitut für soziale Fragen (Niemiecki Centralny Instytut Spraw Społecznych) <http://www.dzi.de/index.htm>
- **MAECENATA INSTITUT** – Instytut Filantropii i Społeczeństwa Obywatelskiego - <http://www.luciusverlag.com/buecher/neuerscheinungen/sprengel.htm>
http://www.luciusverlag.com/buecher/neuerscheinungen/sprengel_inhalt.htm
- **GuideStar Europe Project** – <http://guidestareurope.org/germany>
- **University of Muenster** - <http://www.uni-muenster.de/en/>

Źródła danych nt. współpracy organizacji z administracją publiczną

- **University of Muenster** - <http://www.uni-muenster.de/en/>
- **MAECENATA INSTITUT** – Instytut Filantropii i Społeczeństwa Obywatelskiego - <http://www.luciusverlag.com/buecher/neuerscheinungen/sprengel.htm>

Dane dot. wykorzystania Funduszy Strukturalnych

- **Komisja Europejska**
http://ec.europa.eu/regional_policy/country/commu/beneficiaries/index_de_en.htm

Źródła danych nt. struktury stowarzyszeń i fundacji, podmiotów kościelnych i wyznaniowych

- **GUS**
<http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xchg/gus>
- **KRS** – liczebność podmiotów
- **Diagnoza Społeczna** – <http://www.diagnoza.com/>
- **Stowarzyszenie Klon/Jawor** - www.civicpedia.ngo.pl
- **ISP PAN** – www.gospodarkaspoleczna.pl –
http://www.gospodarkaspoleczna.pl/materialy/sector_non-profit.pdf
- **Min. Finansów**
http://www.mf.gov.pl/files/podatki/statystyki/za_2007_rok/informacja_dot_1procent.pdf
- **CBOS** – <http://www.cbos.pl/>

Źródła danych nt. współpracy organizacji z administracją państwową

- **Departament Pożytku Publicznego, MPiPS** – <http://www.pozytek.gov.pl>
- **Stowarzyszenie Klon/Jawor**
<http://civicpedia.ngo.pl/x/352791;jsessionid=234C7F9129D585F69A98D3DFAC4D95F3>

- ISP PAN - www.gospodarkaspoleczna.pl

Źródła danych nt wykorzystania Funduszy strukturalnych

- Stowarzyszenie Klon/Jawor
<http://civicpedia.ngo.pl/x/352477;jsessionid=6837470E99B234A46ABE8F32E242AE1C>
- Ministerstwo Rozwoju Regionalnego
http://www.mrr.gov.pl/Aktualnosci/Documents/Lista_beneficjentow_09092008.pdf
- Komisja Europejska
http://ec.europa.eu/regional_policy/country/commu/beneficiaries/index_pl_en.htm
- Katedra Integracji Europejskiej i Marketingu Międzynarodowego Politechniki Łódzkiej
- Forum na rzecz Inicjatyw Pozarządowych
<http://www.ngo.pl/x/161404>

Źródła danych o podmiotach wyznaniowych i kościelnych

- KAI - <http://system.ekai.pl/kair/>
- ISKK – <http://www.iskk.ecclesia.org.pl/>
- Caritas – <http://www.caritas.pl/news.php?id=6182&d=59>

RUMUNIA

Źródła danych nt. struktury stowarzyszeń, fundacji, podmiotów wyznaniowych i kościelnych

- Registrul National O.N.G. – <http://www.just.ro/>
- Johns Hopkins Comparative Nonprofit Sector Project -
<http://www.jhu.edu/~cnp/research/country.html>
- Fundatiei pentru Dezvoltarea Societati Civile (FDSC) –<http://www.fdsc.ro/pagini/>
– Stiri ONG – <http://www.stiriong.ro/pagini/studii-si-cercetari.php>
- Asocitii penturu Relatii Comunitare (ARC) – <http://www.arcromania.ro/mambo/index.php>
- National Institute Of Statistics –
<http://www.insse.ro/cms/rw/pages/anchetastructurala2007.ro.do>
- Romania Development Gateway – <http://ro-gateway.ro/node/185810/ongsearch>
- Centras – <http://www.centras.ro/ro/portofoliu/programul-de-cercetare-centras.html>

Źródła danych nt relacji organizacji z administracją państwową

- Direcția de Relații cu Mediul Asociativ – <http://x.gov.ro/socciv/>
 - OBSERVATOR -
<http://x.gov.ro/socciv/afisrubrica.php?idrubrica=5&iddep=27&opti=afis>

Źródła danych nt roli organizacji pozarządowych w wykorzystywaniu Funduszy strukturalnych

- Komisja Europejska –
http://ec.europa.eu/regional_policy/country/commu/beneficiaries/index_ro_en.htm

- **Societatea Academica din Romania (SAR)** – <http://www.sar.org.ro/>

Źródła danych nt podmiotów wyznaniowych i kościelnych

- **APADOR CH Asociația pentru Apărarea Drepturilor Omului în România** – <http://www.apador.org/>
 - http://www.apador.org/publicatii/raport_stat_religii.pdf

WĘGRY

Źródła danych nt. struktury stowarzyszeń, fundacji, podmiotów wyznaniowych i kościelnych

- **Central Statistical Office (KSH)**, Section on the Voluntary Sector Statistics,
http://portal.ksh.hu/portal/page?_pageid=38,119919&_dad=portal&_schema=PORTAL
http://portal.ksh.hu/portal/page?_pageid=38,593978&_dad=portal&_schema=PORTAL
<http://portal.ksh.hu/pls/ksh/docs/hun/xftp/idoszaki/monsz/monsz0506.pdf>
- **NIOK** (Nonprofit Information and Training Centre)
<http://www.nonprofit.hu/english/szervkeresesadv.html>
- **GuideStar Europe project/Hungary**
<http://guidestareurope.org/uploads/pdfs/MA%20Summary%20Hungary.pdf>
- **Civitalis Reserch Association**
<http://www.c3.hu/~civital/indexa.htm>

Źródła danych nt. relacji organizacji z administracją państwową

- **GuideStar Europe Project/Hungary**
<http://guidestareurope.org/uploads/pdfs/MA%20Summary%20Hungary.pdf>
- **European Center for Not-for-Profit Law – ECNL**, www.ecnl.org;
http://www.ecnl.org/dindocuments/196_Legal%20Mechanisms%20for%20Cooperation_KHM%20Final.pdf
- „Hungarian Government Strategy, 2002”
http://www.nonprofit.hu/files/6/6/9/669_Hungariangovernmentstrategy2002.doc

Źródła danych nt. roli organizacji pozarządowych w wykorzystywaniu Funduszy strukturalnych

- **Komisja Europejska**
http://ec.europa.eu/regional_policy/country/commu/beneficiaries/index_hu_en.htm
- **National Development Agency**
http://www.nfu.hu/new_hungary_development_plan

Źródła danych nt. podmiotów wyznaniowych i kościelnych

- **Central Statistical Office, KSH**
<http://portal.ksh.hu/pls/ksh/docs/hun/xftp/idoszaki/pdf/nonprof06.pdf>

WIELKA BRYTANIA

Źródła danych nt. struktury stowarzyszeń, fundacji, podmiotów wyznaniowych i kościelnych

- **Office of the Third Sector** – http://www.cabinetoffice.gov.uk/third_sector.aspx
- **Charity Commission Register** – <http://www.charity-commission.gov.uk/publications/ccpubs3.asp>

- **The National Council for Voluntary Organisations** – <http://www.ncvo-vol.org.uk/research/index.asp?id=1195>
 - **ICT Development Service** – <http://www.ictHub.org.uk/research/>
- **Institute for Volunteering Research** – <http://www.ivr.org.uk/>
- **Charities Aid Foundation** – <http://www.cafonline.org/Default.aspx?page=6915>
- **Voice4change** – <http://www.voice4change-england.co.uk/publications.html>
- **Volunteering England** – <http://www.volunteering.org.uk/Resources/publications/>
- **Centre of Civil Society**, The London School of Economics and Political Science - <http://www.lse.ac.uk/collections/CCS/publications/Default.htm>
- **GuideStar** - http://www.guidestar.org.uk/gs_areaprofile.aspx
- **FinanceHub** – <http://www.financehub.org.uk/research/default.aspx>
- **The Community Development Foundation** – <http://www.cdf.org.uk/default.asp>
- **Third Sector Leadership Centre** – <http://www.thirdsectorleadership.org.uk/DisplayPage.asp?pageid=10019>
- **Economic & Social Research Council (ESRC)** – http://www.esrcsocietytoday.ac.uk/ESRCInfoCentre/index_voluntary.aspx
- **Voluntary Sector Studies Network** – <http://www.vssn.org.uk/>

Źródła danych nt relacji organizacji z administracją państwową

- **Action with Communities in Rural England (ACRE)** – http://www.acre.org.uk/resources_research.html
- **Institute for Volunteering Research** - <http://www.ivr.org.uk/>
- **National Association for Voluntary and Community Action (NAVCA)** – <http://www.navca.org.uk/publications/>
- **FinanceHub** – <http://www.financehub.org.uk/research/default.aspx>

Źródła danych nt roli organizacji pozarządowych w wykorzystywaniu Funduszy strukturalnych

- **Komisja Europejska** – http://ec.europa.eu/regional_policy/country/commu/beneficiaries/index_uk_en.htm

Źródła danych nt podmiotów wyznaniowych i kościelnych

- **Church Urban Fund** – <http://www.cuf.org.uk/page18572432.aspx>
- **The Community Development Foundation** – <http://www.cdf.org.uk/default.asp>
- **Centre of Civil Society**, The London School of Economics and Political Science - <http://www.lse.ac.uk/collections/CCS/publications/Default.htm>

WŁOCHY

Źródła danych dot. fundacji, stowarzyszeń, podmiotów religijnych i wyznaniowych

- **ISTAT** (Główny Urząd Statystyczny)

<http://www.istat.it/istituzioni/associazioni/>

- **Centro Documentazione Fondazioni, CDF**, <http://www.fondazioni.it/pdf/21.pdf>
- **The Active Citizenship Foundation (FONDACA)** – <http://www.fondaca.org>
- **Instituto per la ricerca sociale, IRS (Instytut Badań Społecznych)** <http://www.irs-online.it/publicazioni.php?id=2>

Źródła danych dot. współpracy organizacji z administracją państwową

- **The Active Citizenship Foundation (FONDACA)** – <http://www.fondaca.org>

Źródła danych dot. roli organizacji we wdrażaniu funduszy strukturalnych

- **Komisja Europejska**
http://ec.europa.eu/regional_policy/country/commu/beneficiaries/index_it_en.htm